

Vojeslav Molè:

Večer.

Purpurno jadro na čistem obzorju,
dan, toneč v razpaljenem morju.

Lin somračne, zvoneče sanje,
v bregu starih dreves šepetanje.

Purpurno jadro — misel moja.
Blizu večera, blizu pokoja.

Charles Baudelaire:

Večerna harmonija.

Budi se večera zamišljen pokoj;
dehte kot kadila drhteči cvetovi;
vonjav in glasov so polni mrakovi.
O valček bolestni, o divni opoj!

Dehte kot kadila drhteči cvetovi,
kot bolno srcé ječe gosli nocoj;
o valček bolestni, o divni opoj!
Kot velik oltar so obzorij bregovi.

Kot bolno srcé ječe gosli nocoj,
kot nežno srcé, ki ihti pred mrakovi.
Kot velik oltar so obzorij bregovi,
kot kri je solnca gasnočega soj.

In nežno srcé, ki ihti pred mrakovi,
davnine išče plamteči opoj.
Kot kri je solnca gasnočega soj . . .
Ti v meni blestiš kot monštrance robovi.

Preložil Vojeslav Molè.

Fr. Albrecht:

Spev proletarcev.

Nas je rodil granitni trdi tlak
velikih mest, širokih cest,
nas je plodil dušeči, vlažni mrak, —
naš otec glad je, majka nam bolest.

Mi vsi v prokletstvu smo zaplojeni,
mi vsi rojeni smo v prokleti dan,
mi — sužnji gladni — smo obsojeni,
da sipljemo bogastvo v skopo dlan . . .

A naš je svet! Čez vse strani
smo zasejali ta svoj sužnji rod:
da, kadar mi zamahnemo s pestmi,
se stresa zemlja, odgovarja svod;

da, kadar mi zapojemo svoj spev,
se v bajonetih mesta razblešče,
v nebo grmi njegov srdit odmev,
v foteljih starci plešasti medle . . .

Radivoj Peterlin:

Sneg kopni.

Sneg kopni —
Že od juga veter piše,
solnce pne se vedno više,
vrba kraj vodé brsti,
grud globočje, širše diše —
kaj da tebe, draga, ni?

Zeleni
trava v polju in tam v gaju
poje slavec, kakor v maju
vse cvete in vse diši,
a pomlad ne čaka naju,
torej hiti, ljuba, ti!

Čas beži —
Kukavica v logu kuka,
modra sova v duplu uka,
šoja v vejah se smeji:
„Vsi smo svatje davno tukaj,
toda le — neveste ni.“

Križev pot Petra Kupljenika.

Zgodovinska povest. Spisal Pastúškin.

Druga postaja.

I.

Nekoliko samote, bodi že kjerkoli! je zahrepenel Peter natihem. Njegov konj je nestrpno zacepetal. Nemara se je zdelo tudi njemu, da se trojica pred vrati lepe dvonadstropne hiše nenavadno dolgo meni in se še ni domenila. Tudi Petru je uhajalo oko vedno tjakaj, a pri tem mu je obstalo večkrat tudi na mimoidočih, poštenih goriških meščanih, ki so nalašč krotili korake spričo nenavadnega prizora. No, nekaj jezdecev na ulici bi ne bilo Goričanom nič tako nenavadnega, a da so imeli ti jahači v svoji sredi duhovnika in da so stali v taki neposredni bližini one častivredne trojice, obstoječe iz domačega župnika Nepokoja, Coretta, tržaškega škofa in iz pl. Attemsa, glavarjevega namestnika, ta neovržna očitvidnost, da obstaja med jezdecem in temi tremi gospodi ozka vez ne ravno brezpomembne vrste, vse to bi že samoposebi moralo vzbuditi pozornost, ko bi tudi ne bila zakročila tisto popoldne po mestu zanimiva novica, da privedo še tisti večer, ali drugi dan, iz Tolmina hudega luterana, nepopoljšljivega krivoverca, kranjskega predikanta Petra Kupljenika.

„Ne, nikakor!“ je slišal Peter razburjen in odločen glas župnika, ki je molil škofu Corettu popisan list pod nos in drsal s kazalcem po njem. Škof, namesto da bi gledal v pismo, je vrgel za svojo postavo nenavadno drobno glavo nekoliko vznak in ošinil župnika s pogledom, ki je povedal več kakor najzgovornejši jezik. Župnik je razumel. Hipoma so mu roke padle za dve pedi niže, oči so se mu povesele in nadaljeval je z mirnim, tihim glasom, tako da ga Peter ni mogel več razumeti. Coretto je poslušal do konca, nato je odkimal s špičasto brado in se obrnil k Attemsu, kakor bi ga vprašal za mnenje. Ta je prekrižal roke na prsih, nekaj mrmral in kazal z drobno jezdno palico, ki jo je držal v desnici, na list v župnikovi roki. Škof ga je poslušal do konca in ne da bi kaj pripomnil, se je okrenil in izginil v težkih, močno okovanih vratih za seboj. Župnik in namestnik sta se spogledala, namestnik je za-

mahnil malomarno z roko proti vratom, župnik je napravil nekaj navadnih in hitrih kretenj in pokazal nazadnje med polglasnim govorjenjem proti goriškemu gradu, ki se je z okni, gorečimi v večerni zarji, kaj slikovito risal, ponosen v svoji sivini, na baršunasto-mehkem ozadju jasnega večernega neba. Veljaka sta se ločila, župnik se je nameril za škofom, namestnik pa se je zagnal v sedlo zalitega rjavca, ki mu ga je služabnik držal ob strani na uzdi. Namignil je četi jezdec, kopita so zatopotala, konji so zamahnili z grivami, vajeti so se nategnile, ostroge so zacingljale v smeri proti trebuhu in čez minuto je vsa družba vtonila za očrnelo, razpadajoče zidovje revnih hišic, stoječih na prvem ovinku ozke, temne poti, ki je vodila v grad.

„Vendar enkrat!“ se je vtrgalo Petru iz prsi.

Na grajskem dvorišču so poskakali s konj, dva stražnika sta obstopila Petra, namestnik je pokazal s palico po dolgem mostovžu in hlapca sta se z vjetnikom napotila tjakaj. Namestnik jim je sledil mrk in mračen.

Petru so odkazali tesno celico z nizkim stropom in golo slamnjačo ob strani.

„Tukaj imate rog, ako česa želite, zatrobite,“ je rekel Attems.

Peter je prikimal in še preden se je ključ od zunaj enkrat zavrtel v ključavnici, še preden je zabobnel leseni zapah, se je že spustil na slamnjačo, oblečen kakor je bil in je trdno zaspal.

Drugo jutro je Attems pokukal skozi luknjo v okornih vratih in je videl Petra stegnjenega po postelji, prsi so se mu težko dvigale, eno roko je imel pod glavo, druga mu je počivala na srcu. V isti legi ga je našel grajski oskrbnik še dvakrat tekom dneva, popoldne in po solnčnem zatonu. Polnoč ni bila več daleč, ko se je po osemindvajseturnem spanju prebudil, si pomel oči, sedel na slamnjači pokonci, gledal v temo, se domislil, segel po rogu in zatrobil na vsa pljuča.

„Za devet ran Kristusovih,“ je prisopihal oskrbnik, „ali vas straši, kakor je pred osemdesetimi leti Benečane, ko so prirogovili sem, da mi budite ves grad?“

„Lačen sem.“

„Kaj je treba zato takega hali-haló. In zdaj o polnoči; ali naj vam jaz kuham in varim? Ljudje spijo. Počemu stavite čas na glavo. Po dnevi spite, po noči pa začnete svoj poganski tramtraram.“

„Lačen sem, razumete, lačen!“

Oskrbnik je zaloputnil vrata in jih zataknil z lesenim brunom. Čez malo se je vrnil z veliko majoliko, hlebom kruha in dobršnim kosom sira.

„Drugega vam ne morem dati o polnoči.“

„Zadosti bo.“

Ko se je odteščal, se je zleknil zopet po slamnjači in oči so mu strmele v temo.

Torej je vendarle res. Dete je njegovo in Štefanijino. Da ni bilo zidu med njima, bi mu bil pljunil v obraz, da bi si nikoli več ne izmil njegovega zaničevanja z lica. In nakonci, ko mu je zabrusil lopova v obraz, je še nekaj čeljustal, da, med tem, ko so privreli grajski skozi okno in hiteli njega vezat, je kaplan še nekaj čeljustal, ali ni to naravno in kaj je slabega na celi stvari, ali ni on, Peter, napravil ravno tako in ali ne delajo drugi takisto. Torej zato! Dobro se je izvil. Toda... navsezadnje... če se prav premisli... na vse strani — ne, ne, Peter se ne bo mogel nikoli sprijazniti s to mislijo. Ona, njegova Štefanija, njegova edina! Rožo je dal slani v varstvo, jagnje zveri, dragulj tolovaju, klasje toči, vero neverniku. In zdaj, Bože mili, zdaj mu je celo maščevanje odvzeto. Prostost je šla po vodi, a ko bi jo tudi imel, ali bi se drznil dvigniti roko nadenj v zavesti, da z njim zadene tudi njo? „Ah, gospod, vem, zoper Tebe grešim in zoper Tvojo besedo, ali glej, preveč si mi navalil na rame. Ti sam, pomisli, v hipu, ko si bil samo človek, ali nisi omahoval na vrtu Getsemani? In jaz, glej, jaz sem samo človek. Pozneje se bom kesal, pozneje molil — zdaj, Ti Vsevidni in Vsevedni, zdaj moram preklinjati, sovražiti, hlepiti po krvi, po osveti. Grešna je mogoče moja misel, a jaz sem samo človek: da ni tega zidovja, črnega in sovražnega, šel bi naravnost k njemu, in bi ga zadavil — sladka misel! — zadavil, te prste bi mu del okoli vratu, tako, stisnil bi, močno, močno, da bi mu ves obraz počrnel, da bi se mu jezik napolnil krvi in bi mu črn in modrikast molel iz ust, da bi se mu oči vrtele in preobračale v onemoglem besu in krog stisnjenih, posinelih usten bi mu zacvrkutale bele pene, svetle čipke na krvavi halji mojega maščevanja. Kako bi ti vriskalo, srce moje, kako visok bi bil tvoj hozana! Nebo, ti si vedelo, kaj je meni Štefanija, nebo, ti si videlo mojo ljubezen, slišalo si moje želje, ki so romale dan na dan proti tebi — in vendar, in vendar! Daj, pošlji mi omame, spanja, nezavesti, da ne bom več preklinjal in si nakladal tvojo jezo na glavo. Toda ne, ti ne čuješ, ali pa se celo paseš na boli črva, ki ga je trda peta pohodila samo napol,

da se zvija in krči in mu ni pričakovati ne pozabe ne rešitve. Štefanija, Štefanija! Da me ne obsije nikoli več blagodejno solnce tvojih modrih oči, nikoli več se me ne oklenejo tvoje nežne roke? Ti si umrla, in da je bol večja — mrtva živíš! Kako si mogla pozabiti name? Ne, proč misel! Štefanija me ni pozabila, pohujšljivec je ubil mojo Štefanijo in je vzel njeno telo, to nežno telesce, čvrsto in belo. Ah, ubil jo je, njeno dušo je zalučil v pekel, telo pa je pobral, grešnik, in ga nesel domu v posteljo.

Peter je ležal nepremično. Zdajpazdaj je okrenil glavo z desne na levo ali z leve na desno, potegnil z desnico prek čela, obraz se mu je nabral v čudne gube, a drugače je bil čisto miren. Ko se je zasvetlikalo malo okence pod stropom v bledi jutranji svetlobi, ki se je slabotna in onemogla prerila po bogve kolikerih ovinkih do tega koticčka, je zaropotal tudi zunaj zapah in za oskrbnikom se je prikazalo dvoje oboroženih hlapcev.

„Peter Kupljenik, z nami!“ Peter je ubogal.

„Prokleti luteran,“ je rohnel sam zase oskrbnik in pobral na mizi prazno majoliko. „Vse je pohrustal. Jaz bi ga drugače gostil in pojil, nevernika, da bi se mu želodec zvijal kakor komedijant doli na Travniku — in ni hudir, da bi ne spoznal pravega Boga! Toda gospod Leonhard so tako dobri. In potem — no, čuje se tupatam, da njegov brat tudi ne zameta vina pri obhajilu. Pa kaj bi tisto, to niso moje marnje, če sem jaz enkrat v nebesih, naj gredo makar vsi Attemsi v pekel!“

Na grajskem dvorišču je že čakal namestnik. Mala, jedva petletna deklica je pritekla od drugega konca iz kuhinje z velikim kosom kruha, ki ga je podala očetu, stoječemu pred svojim rjavcem na tleh. Namestnik je začel drobiti kruh, ga dajal hčerki v drobnih koscih in jo vsakokrat dvignil na rokah, da je mogla doseči z ročico, polno kruha, rjavčev gobec. Dekletce se je smejalo in božalo plemenito žival.

Peter se je spomnil na Štefanijo.

Kos je bil zdrobljen do zadnje mrvice. Oče se je prijel za sedlo, prekobalil z desno nogo široki konjev hrbet in vtaknil dokolenske škornje v svetle stremene. Nasmehnil se je še enkrat nazaj in dekletce mu je mahal z ročicami.

„Greš z nami, Štefanija?“

„Da,“ je zaploskalo dekletce.

Oče se je sklonil na konju, potegnil hčerko k sebi, jo posadil predse in pognal rjavca v dir okoli dvorišča. Dekletce je skakalo,

se smejala in ploskalo. Nato je konj obstal in Štefanija je smuknila na tla.

„Povej mami, da si jezdila,“ ji je naročil oče. „Zbogom!“

„Za mano!“ se je obrnil k hlapcema in vjetniku.

Peter je potegnil z dlanjo prek levega očesa.

II.

Zdajci so obstali pred župnikovo hišo. Andrej Nepokoj se je nagnil v tistem hipu s prvega nadstropja skozi okno in bodril:

„Hitro, hitro, gospod Attems! Čez pol ure, kakor veste, moram biti že v novem židanem plašču, ki je vaša premilostna gospa uvezla vanj zlato klasje in srebrne grozde.“

Ogovorjenec ni odgovoril, le rahel smehljal, ki mu je zašvigotal izza košatih brkov kakor igrav delfin iznad lenih valov, okovanih v težko zlato popoldanske pripalice, je povedal jasno, kako prijetno so ga pošegetale krog srca župnikove besede. Planil je s konja in povedel trojico, ki ga je peš komaj dohajala, v župnikovo stanovanje.

Župnik jim je prišel do vrat naproti in je ogovoril Petra:

„Andrej Gompa, vaš rojak, želi govoriti z vami.“

Pokazal je z roko moža srednje postave, širokih pleč, z obruto brado in obritimi brki, v dokolenskih, domače debelih irhovkah. Gompa je držal z obema rokama velik, sivkastočrn širokokrajnik — pravi mlinski kamen; zato ga je tudi stiskal z obemi pestmi in ga prav počasi in varno premikal v rokah od leve proti desni, kakor bi se bal, da mu zdajzdaj zgrmi pred noge in podere zbog svoje mlinske teže hrastov pod pod njim.

„Naj ne zamerijo, gospod raki-, arki-, ranjki-dijakon, naj jih nikar ne jezi, če prosim, da bi smel govoriti z našim gospodom fajmoštreem na štiri oči.“

„Ne. Jaz sem odgovoren svojim predstojnikom; le brž se pomenita!“

„Pa povej, Andrej, vpričo gospoda, če ni drugače,“ je prigo-varjal Peter.

„A moja naročila so samo za vas, gospod fajmošter.“

„Hitro pravim!“ je zacepetal Nepokoj. „Mar menita, da nimam drugega opravila kakor vajine čenče sčerkavati? Kaj, že tri četrta na devet?“ se je začudil in kazal Attems s prstom na nasprotno stran ulice, kjer se je senca železne palice na solnčni uri res že bližala znamenju IX.

„Govori, Andrej!“ je priganjal Peter.

„Od vaše žene prihajam in od Kristofa Galla.“

„To je, da, namestnik, če se ne motim,“ se je obrnil župnik k Attems; ta je prikimal.

„Luteran seveda?“

„Ne vem, menda, pravijo.“

„M-h, m-h. Hitro, Gompa, hitro!“

Gompa pa se je odkašljeval s ponarejenim kašljem in se ni mogel odkašljati.

„Kaj je rekla Katra, ali je zdrava?“ je skušal Peter utreti tir zavoženemu vozu.

„Zdrava je, zdrava, a tako žalostna, in — gotovo še ne veste: pred štirimi dnevi je morala v posteljo, prvi in drugi dan je bil mali silno živahen. Ko sem bil jaz pri njej, mi ga je pokazala, kričal je, da je bilo veselje, pa stikal z usti za mlekom, da sem se moral smejati. A predvčerajšnjim ga je mahoma minila vsa korajža. Kakor bi odrezal, je rekla Katra, naenkrat ga je prijelo, začel se je zvijati, krč ga je lomil, zlasti v levem bedru in v levi čeljusti. Tisti dan, je pravila Katra, ga je zgrabilo dvakrat. Ko sem se poslavljaj, je jokala in mi naročala, naj vas pozdravim in vam povem, da tako trpi radi vas.“

„Kako se imenuje mali, ali Primož?“

„Da, Primož.“

„Kakor tisti kranjski Luter, ki je poginil lani tam za mejó,“ je pripomnil Nepokoj namestniku. Namestnik je molčal.

„Torej ne bo nič iz njega?“ je vprašal dalje Peter.

„Katra se boji, da bi ne bila božjast in da bi mu ne ostalo.“

„Jaz ne morem več čakati. Gompa, ti si opravil — je zagodrnjal župnik, — lahko greš; in vi, gospod namestnik, boste gotovo tako prijazni, da spremite vjetnika zopet na grad, kajne? In — jaz upam — vaš rjavček — hiter je kakor blisk — zato pa — kaj pravim — zadnji čas — če se ne motim — tisto mesto na levi — že veste — kjer sem bil vaju videti navadno — vsako nedeljo najmanj...“

„Oprostite, gospod župnik,“ mu je segel namestnik v besedo, „saj poznate razmere; sicer pa, danes ne boste videli mojega mesta praznega.“

„Me bo silno veselilo, gospod Attems.“

Župnik je pobral na mizi debelo knjigo. Nato je stopil k omari in dolgo nekaj iskal, a v njegovih nestrpnih kretnjah se je poznalo, da čaka samo, kdaj se mu družba spravi iz hiše.

„Gospod župnik, — je zaprosil Peter, — dovolite, da gre Andrej v grad in mi tam v navzočnosti gospoda namestnika sporoči še več o domu.“

„Ne.“

Attems je začel posredovati:

„Po mojih mislih — eh, potem boste zopet rekli, da me ni bilo v cerkvi.“

„Prosim, prosim, gospod namestnik, to je bilo samo v šali.“

„Vem, je rekel Attems hladno.“

„Torej, kaj ste hoteli reči?“

„Po mojih mislih —“ Attems je potegnil župnika k oknu in mu nekaj šepetal na uho. Župnikov obraz je kazal, da jabolko, ki mu ga ponuja sobesednik, mora biti kislo ali pa črvivo. Namestnik je končal in se ozrl vanj z vprašajočim pogledom. Župnik je pre-mišljal še vedno.

„Da,“ je rekel nakonci suho in odhitel z veliko naglico skozi vrata.

„Če želite, Gompa, greste lahko z nami na grad,“ je rekel namestnik.

V gradu je spremil Petra in Andreja v veliko, svetlo sobo:

„Pomenita se pri zaprtih durih. Vidva, — je naročil stražnikoma, — stojta pred vrati in me pokličita, ko bosta onadva končala.“

Peter in Andrej sta ostala sama.

„Andrej, povej mi vse, vse, kako je doma. Katra, praviš je zdrava?“

„Radi nje vam ni treba biti v skrbeh, gospod fajmošter. A ona, revica, si ne more dati miru, vedno in vedno tarna in joče po vas. In mi vsi smo tako v skrbeh za vas.“

„Andrej, ali je oče umrl?“

„Še tisti večer, žalibog. A to me tolaži, da je izdihnil tako vdano, tako pomirjen. Preden ste prišli vi, je mahal z rokami, silil s postelje, pa bledlo se mu je skoro neprestano. Jaz, veste, da se ne bojim kmalu koga, a takrat ga nisem mogel vdržati. S Šante-tovim Jožetom sva ga držala, kar sva mogla. Po vašem odhodu pa je tako lepo sklenil roke na rjuhi, mirno nas je gledal vse, ki smo stali ob postelji, in tako je izdihnil.“

„Ko sem čul tisti večer po mojem vjetju gori v ječi loškega gradu mrtvaški zvon, sem uganil takoj, da je najbrž za tvojega očeta. Bog mu daj dobro, dober mož je bil. In kaj praviš, tudi v imenu gospoda Kristofa prihajaš?“

„Tudi. Saj on me je napotil k vam. In da ni tega dobrega gospoda tukaj, glejte, še povedati bi vam ne mogel. Saj ste videli, župnik doli laja in se usaja, pa poleg človeka stoji, da še par besed ni mogoče spregovoriti. Kakor hitro se je bilo razneslo, da vas imajo v gradu, in brž nato, da so vas odgnali v Tolmin in da boste morali pred papeža, je prišel k meni — jaz sem ravno spregel vole, pripeljal sem voz ajde — prišel je lep, mlad gospod in me začel izpraševati o mojem rajnkem očetu — Bog mu daj dobro — in o vas; vse je hotel vedeti, kdaj ste bili pri njem, kako dolgo, kdaj ste odšli, po kateri stezi, če sami ali v družbi, vse, vse. Jaz sem mu pravil, poslušal je in molčal. Nakonci me vpraša: ‚Andrej, ali bi ti šel v Ljubljano?‘ Zakaj ne, za dobro stvar — pravim. In sem šel in zopet vse natanko povedal samemu gospodu Krištofu — tako dober gospod, moj Bog, tako prijazen, kakor da bi govoril z vami. Pa me vpraša, ko sem mu vse nadrobno razodel, če bi hotel izkazati vam, gospod fajmošter, veliko dobroto. Potegnil je iz miznice mošnjo cekinov, to-le, vidite, in mi naročil, naj odštejem polovico vaši Katri, z drugo polovico pa naj grem za vami in naj se skušam spraviti do vas, da vam povem, kako se oni neumorno trudijo, da bi vas rešili. Sklenili so poskusiti na vseh straneh, pri kranjskem glavarju, pri goriškem, v Gradcu, povsod. Hkratu mi je dal dve pismi, za gospoda župnika in gospoda namestnika, ki naj ju izročim šele, potem ko sem z vami govoril. Rekel mi je ostati v Gorici, dokler boste vi tukaj, župnikov in namestnikov odgovor pa naj pošljem po kom drugem v Ljubljano, poizvedujem naj, kaj namestavajo z vami, kako se vam godi, in naj mu poročam, če zasledim kaj važnega.“

III.

Bilo je zopet pri župniku Nepokoju. Peter in župnik sta si sedela pri mizi nasproti ob steni, prav pod veliko sliko nadvojvodovo, tržaški škof Coretto je malomarno bolj ležal kakor sedel v velikem naslanjaču in se opiral z levim komolcem ob gladko oslono, ki se je končavala v angeljsko glavo, tako da je lahko udobno gledal skozi okno, dočim mu je levica porožljavala z zlatim križcem, ki mu je, obešen na zlati verižici, počival na prsih. V kotu tik ob oknu je sedel pri majhni mizici bledikav duhovnik čemernege obraza in poskušal po rumenkastobelem pergamentu gosje pero, ki si ga je bil ravnokar prirezal.

‚Peter Kupljenik, vi ste oženjeni?‘ je vprašal župnik.

„Da.“

„S kakšno pravico?“

Molk.

„Pišite!“ je pomignil župnik duhovniku pri oknu.

„Peter Kupljenik, vi ste kupovali, čitali in širili pohujšljive knjige?“

„Ne.“

Župnik je vstal, stopil k srednjeveliki omarici v kotu in vzel iz nje culo. Postavil jo je na mizo, jo razvezal in pomolil debelo, še skoraj novo knjigo Petru pod nos:

„Torej ti „Loci communes theologici a Melanchthono“ niso vaši, ta „Noviga testamenta pusledni deil“ ni vaš, in ta podpis n vaš, to ime ni vaše, vi se ne imenujete Peter Kupljenik?“

Molk.

„Pišite! — In ta „Catechismus mit dreierley kurtzen vnd außfürlichen Außlegungen“ ni vaš? To je zalezlo vse tako ponevedoma v vašo omaro?“

Molk.

„Pišite!“

Župnik je brskal po culi in potiskal s satanskim smehljanjem knjigo za knjigo Petru v obraz, dokler ni tega minila potrpežljivost, da je kriknil.

„Knjige so moje, a pohujšljive niso!“

„Pišite!“

Župnik je zopet zavezal culo in jo zaklenil v omaro.

„Peter Kupljenik, vi izpuščate pri maši veliki kanon?“

„Da.“

„Zakaj in s kakšno pravico?“

Molk.

„Peter Kupljenik, vi obhajate sub utraque?“

„Papež je dovolil.“

„A tudi že davno preklical.“

„Iz strahu pred onimi, ki ne ljubijo resnice, in proti svoji vesti.“

„Pišite! — Peter Kupljenik, vi odganjate ljudi od zakramenta sv. pokore?“

„A ne od pokore.“

„Peter Kupljenik, vi pridigate kljub stroge prepovedi vaših predstojnikov.“

„Po ukazu Izveličarjevem, on je moj vrhovni predstojnik.“

„Pišite! — Vi odrekate pokorščino papežu.“

„Kadar se moti ali kadar se hoče motiti. Jezusu je ne odrekam: papež ni umrl zame na križu, Kristus je umrl.“

„Pišite! — Kako vi veste, da se moti?“

„Saj vi tudi veste, če nočete namenoma preslišati notranjega glasu.“

„Pišite! — Torej se ne mislite poboljšati?“

„Vedno se trudim in molim, da bi se približal popolnosti, da bi napredoval —“

„V grehu, krivi veri in nepokorščini. — Pišite!“

„Dovolj, gospod župnik, dovolj,“ je posegel Coretto v razgovor. Vse do tedaj je sedel nepremično, kakor da je tudi sam kos pohištva in se ga to, kar se godi pred njim, čisto nič ne tiče.

„Naj gre!“ je namignil župniku.

Peter je zaprosil:

„Povejte mi, gospod župnik, za božjo voljo, kje ste dobili te knjige?“

„Kaj, ali so vaše? Jaz sem mislil da ne, ko ste ves čas tako lepo molčali po starem pravilu: molk je zlato — samo ne vem, če boste vi tega zlata deležni.“

„Ne bodite hudobni, gospod župnik, saj vidite mojo nesrečo.“

„Le vi sami je nočete videti.“

„Povejte, gospod župnik, prosim vas, povejte!“

„Zveste že, kadar bo potrebno. Radi knjig se nič ne mudi, a nekaj drugega bi vam rad povedal: vašo hčerko sem videl.“

„Koga, Štefanijo?“

„Da, Štefanijo. Vaša lepa Štefanija je imela roke zvezane na hrbtu in je korakala prav korajžno pred oboroženimi hlapci, pa smejala se je tudi, smejala, in še kako naglas, kakor da gre na ženitovanje.“

„Kje ste jo videli?“

„Vidite, Peter Kupljenik, kako sem uslužen. Tudi to vam lahko povem prav na tisti poti, po kateri ste primarširali vi nedavno v Tolmin; a ona je šla v nasprotni smeri.“

„Kam?“

„V Ljubljano, prijatelj, da jo odvadijo smeha.“

„Lažete, lažete!“

„Kdor ne veruje, ni treba, da vprašuje.“

„Lažnik!“

„Mir!“ je Coretto bolj zavpil kakor rekel.

Župnik je dal odvesti Petra in je odslovil duhovnika ob oknu.

„A o tem mi niste še ničesar pravili, o Štefaniji namreč,“ je rekel škof.

„Oprostite, vse mi ne pride hkratu na misel. Toliko opravila, toliko skrbi. Dva dni sem bil gori, a moral bi ostati najmanj cel teden in tudi v dveh bi ne uredil vsega. Jaz ne vem, kako se je v tem tolminskem kotu zaredilo zadnji čas toliko gnilobe.“

„Pa bi bili ostali dalj časa!“

„In tukaj? V teh dveh dneh mi je zopet vse zastalo. Našel sem tam tudi čedadskega naddjakona; a človek zares ne ve, kako bi ž njim govoril. Ni ne krop, ne voda. Liže se z glavarjem, plevela pa, ki je že skoraj žito prerastel, ne vidi. V teh dveh dnevih sem jaz marsikam posvetil in sem ga prisilil, da me je spremljal. Pokazal sem mu, kakega garjevega kaplana je imel v neposredni bližini, ne da bi kaj slutil. Naučil sem ga, kako se „pia fraude“ „pobožne“ knjige izvabijo iz nepoklicanih rok, nabral sem jih toliko, da bomo lahko kurili ž njimi do novega leta. Skoro dozidano, po skakaški zalegi oskrunjeno svetišče pri Sv. Luciji sem dal podreti, norce poloviti in jih odvesti v Ljubljano. Ah, sam ne vem, kaj sem vse napravil. Popravil in poskrbel sem, kar se je dalo in kjer sem mogel. Da bi že skoraj dobili tudi tukaj škofa!“

„A se bojim, da ne bo nič še nekaj časa. Grimani noče in noče!“

„Patrijarh se bo moral vdati.“

„Dvomim. Saj menda še pomnite, pred petimi leti je bilo tudi že vse pripravljeno, šlo je samo še za to, kdo bo nosil novo mitro; no . . .“

„Vem, vem. Oglej, se je zdelo, da hoče zamižati. Nekoliko je pripomoglo tudi to, da sem jaz oblazil doli v Vidmu vse merodajne vplivnike, in pa to, da sem se vdeležil njihove sinode. Zato sem bil „bogato“ poplačan. Doma me je že čakalo ostro pismo iz Gradca in med Oglejem in Gradcem se je struna na mah tako napela, da je imela vsak čas počiti.“

„Skušajmo, da zdaj zopet kako ne zavozimo. Začetek ni slab. Važno je zlasti to, da je nuncij odnesel v Gradec nameravani škofiji tako naklonjene misli. Calligarisova beseda zaleže v Rimu veliko in Roma locuta, causa finita — naj se potem Oglej ihta in peni, kar hoče.“

„Vse prav, velečastiti, ali za zdaj moramo Oglej vpoštevati, ker veste, kaka spletkarska kovačija je tam doli in da Gradec skoro ne more govoriti z Rimom, ne da bi Oglej prisluškoval.“

„Tu imate zopet prav. A zdaj moram domov. Catta me najbrž že pričakuje. Če se vse gladko izteče, bo imel on velike zasluge za stvar. To vam je glavica, ta Catta!“

„Takega župnika Šempeterci še niso imeli.“

„Pa ga menda tudi ne bodo. Včeraj, ko ste pridirjali iz Tolmina naravnost k meni, ste ga videli odhajati. Prinesel mi je — vi se boste smejali — natančno izdelan načrt, kakor bi bila stvar že gotova. Samo me je po Furlaniji ni imel še po nekaterih mestih natančno označene. Celo škofijska palača, mi je kazal, kje bo stala.“

„Kje?“

Škof je vstal iz naslanjača, povedel Nepokoja k oknu in kazal na zahod.

„Kaj, pri Ecku? Ta je lepa! Odkoder je rogovilež Trubar sejal seme nevere.“

„Da, tam. Sprva sem se tudi jaz začudil. A če vas veseli, potrudite se z mano, in ko vam vse natanko obrazloži, boste videli, da mu pritrdite, kakor sem mu jaz.“

In sta šla.

Čez malo je potrkal pri župniku Gompa.

„Gospoda ni doma,“ je zaškrtała starikava služabnica Neža, ne da bi odzdravila na prišlečev ponižni „Hvaljen bodi Jezus Kristus“, vsa togotna, da ji je celo par kosmičev sline zletelo skozi tiste luknje, kjer so stali nekoč lepi beli zobje, Gompji v obraz. Jezilo jo je, da jo ta človek nadleguje baš sedaj, ko je nevarnost, da se ji rumenotolsti piščanec prismodi, največja in ga je treba, delikatneža, v tem kritičnem položaju vedno in vedno vrteti, da se obleče čez-inčez z lepo, diščečrumeno skorjico, ki pravi sama: jej me!

„Ne zamerite, rad bi vedel . . .“

„Počakajte, brž bom nazaj!“ In vkljub starim nogam je odprhnila v kuhinjo brhko kakor srna. Andrej je čakal in zdelo se mu je nekam dolgo. Ali se misli babnica iz njega norčevati? Aha, saj gre!“

„Ne zamerite, rad bi vedel, ali se gospod kmalu vrnejo.“

„Nič niso rekli.“

„Ali bi jih ne smel počakati?“

„Če hočete, zunaj; gospod so rekli, da ne smem v njih odsotnosti nikogar sprejemati.“

In je zaloputnila vrata. Gompa se je naslonil na zid in se oziral gorindol po ulici.

(Dalje prihodnjič.)

Oton Župančič:

Jerale

prvo poglavje.

Prišel je k Jerali hudič:
 „O, dober večer, Jerala!
 Nocoj sva takole brez prič,
 nocoj bova kaj počebljala.“

In sédel je na kanape
 in zvil si je cigareto;
 Jerala je gledal pred sé
 in mislil: „Prokleta, prokleta!“

Ker Jerala ni rad imel
 z duhovi opravka nikoli,
 in kadar je méd-nje zašel,
 še vselej so ga poboli.

„Povej mi, Jerala, povej:
 kaj misliš o naši mladini?
 Ali čakaš od vrelih idej
 rešitve domovini?“

Ali misliš, da s starimi še
 za silo lahkó se izhaja?
 Ta in oni slepari mi še,
 skrupucála za novo prodaja.

In — kaj sodiš ti pravzaprav
 o umetnosti, Jerala?
 Lej — ti si človek zdrav:
 kam nagiblje se tvoja hvala?

Odkod naj vrvi ji pritek
 idej? Iz zemlje? Iz néba?
 Ali svoj najslajši sok
 iz duše globoko sreba?

In milijon-trpin,
 ki rôke žuljave steza
 v svetlobo iz temin —
 ali res prevelika je peza?

In — kako in zakaj in odkod,
in kam se pleto te niti?
In kje je prava pot,
in kam želimo priti?“

Visoko vzbočil je
hudič svoj temni govor,
pa spet ga usločil je,
kot most za največji tovor.

A Jerala je bil pretežak
in ni mogel do drugega brega,
pred njim migotá le mrak,
kakor daleč oko mu sega.

Pa Jerali je biló
kot da so vsi možgani
mu z ovsem nagostó
preostrim nasejani.

A hudič ga vlačil je
skoz čudne labirinte
in v glavo mu tlačil je
metafizične kljukaste finte.

Napósled pa je dospél
po svoji végasti črti
— sam Bog bi ostrmél —
do smotrov umetne obrti.

„A mladi hočejo, glej,
naj še miza idejo izraža . . .
Kako, če pa prazna je! Fej,
saj to je največja blamaža!“

In z bičem je znamenje dal —
Jeralo je zaščemelo
za levim ušesom — iz tal
se dvoje hudičkov je vzelo.

Bilà sta rdeča živó
po celem telesu, čez rebra
imela sta proge samo —
tako na primer kot zebra.

In majhna bilà sta oba;
Jerala je mislil: „Kar v špirit,
pa z njima križem sveta
si slave in mošnje širit!“

In prvi se drugemu vzpel
je na rame, pa drugemu prvi —
Jerala je mislil: „Sto strel!
Kot v cirkusu po vrvi!“

Tako sta priplezala v vis,
pred hudičem na mizi stojita:
„Gospodar, česa želiš?“
„Tu — mizo mi pognita!“

In spet se zvozlata na tla
drug po drugem lepo se spuščaje —
Jerala je mislil: „Nà!
To je nekaj za naše kraje!“

In potem: — je-li res ali sèn? —
iz mističnega lonca
sta vlekla in vlekla ven
brez kraja in brez konca.

Naj pevec drug, bi dejal,
vam srečo popisuje:
pijače — za cel bakanal,
jedi — kot da cesar piruje.

„Ná, pij zdaj, Jerala, in jej,
in bodi dobre volje,
ker, ljubi Jerala moj, glej,
vsak dan se prasec ne kolje!“

Jerala — pokonci glavó!
Ne bom ti govoril kot preje;
zdaj vidiš, razumeš lahko
skrivnosti namizne ideje!“

In Jerala je jedel in pil
in bil je dobre volje
in se je veselil,
da hudič ga več v čelo ne kolje.

V Jerali se vzdramil je duh:
„Umetnost? — Mladih bitve? —
Pod nosom prvi puh
nikoli še skrhal ni britve!

Kaj? — Kdo je demokrat?
Mi nočemo prepira!
Politika — pojdi spat!
Kdor je moder, vse prezira!“

Še tega in onega tam
hudič mu je nalival:
„Premisli — to tvoj je hram!“
in s starino mu je napival . . .

Ne sije to dan nad goró,
ne sije čez trate in holmce —
Jerali skoz grlo samo
v želodec je sinilo solnce.

„O hudič predragi moj,
zapojava Hej Slovani!
še zaplesal nocoj bi s teboj,
a glej — telo mi brani.“

Takrat pa je vstal hudič
in vzrasel pod strop kakor smreka,
in švignil po zraku je bič,
da groza popade človeka.

„Velika nocojšnja je noč!
 Jerala — čutiš peroti?
 Jerala — slutiš moč?
 Čuješ klic na tajne poti?“

„Velika nocojšnja je noč!
 Hudič — ču — čutim peroti!
 Hudič — slu — slutim moč!
 Čujem klic na tajne poti!“

„Poglej v zrcalo to!
 Kaj vidiš?“ — „„Zemljó in morje.““
 „In?“ — „„Polnoči nebo
 plapola čez daljno obzorje.““

„In?“ — „„Zbrani so ljudje
 kot k slavnosti veliki
 in spevi v noč kipe
 in kade se žrtveniki.““

„In?“ — „„Ob morju mladenič stoji
 in roke k zvezdam širi,
 in proti njemu hiti
 devica po vsemirji.““

„Resnično, Jerala, moj sin,
 zdaj zrl si v dušo mlado
 in videl si nje globin
 hrepenenje in naslado.

Pogrezni zdaj v duh se svoj,
 Jerala!“ — — „„Kaj?““ — „Zlezi vase!“
 „„Ne morem . . . niti z glavo . . .
 pretesno, hudič, ne da se!““

„Naprej, Jerala, naprej!“
 Pa z bičem ga ošine,
 in v količine, o glej
 Jerala si lastne izgine . . .

„Jerala, sedaj si oglej
notranjosti globino!
Kaj vidiš, Jerala, povej!“
Jerala (od znotraj): „Praznino.““

„Resnično, Jerala, sin moj,
resnično si govoril;
in je-li temno?“ — „O joj!
sem ni še dan zazoril.““

„Jerala, zdaj boš potopljen
tak dolgo med temámi,
da bo tak lep tvoj sen,
da mene in tebe omami.“

„Dovolj, hudič! Nikar!
Zdaj videl sem tvoje talente:
jaz bil bi duševni car,
ko bi vlekkel od njih le procente.““

„Jerala — ne žužnjaj!
To bila ni pustna šala!
Zamisli se v položaj:
sanj hočem od tebe, Jerala!“

Hudič je govoril tako
oficijalno in resno,
da Jerali je prišlo
krog vrata in srca tesno.

In kakor bi treščilo vanj,
tako je podrlo Jeralo:
„Hudič, premisli — star panj —
pa bi cvetje iz njega pognalo?“

A hudič mirnó je stal
in ni se več oglasil;
Jerala se je vdal
in je sanje v duši kvasil.

Da, Jerala izmišlja si sen,
poln zvezd, morjá in zore,
študira ga ven in ven,
izštudirati ga ne more.

Pa gnete vso dolgo ga noč;
še z zvezdami se ukvarja,
že krila povesi mu moč:
„Ah, kje je še morje in zarja!“

Proti jutru na morje je šel,
a obup ga za láse je zgrabil:
zdaj zvezde že vse je imel,
a prižgati jih je pozabil . . .

Tak plaval za svojim je snom
in brodil po morji, po nebi,
i prorok Jona i som —
oboje v eni osebi . . .

A zunaj dan stoji
kot grm goreči na gori;
nebo vse plameni,
in bliska užgano se v zori.

Škrjanček nad ravan
se žvrgolé poganja,
potok žubori čez plan,
rakita vsa rosna sanja . . .

Že črednik Pišiklin
je k ustom rog nastavil,
napihnil že lica — in . . .
kaj ni glasu ven spravil?

Razprl je oči: črn lok
neba je žarenje razločil —
rog čredniku pal je iz rok:
hudič je v zarjo skočil.

Lemenatar.

Spisal Milan Pugelj.

I.

Nihče na svetu ne obhaja slabših počitnic, kakor študent, ki ni zdelal v šoli, pa mu ne kaže drugega, nego pričeti še enkrat skraja že ravnokar predelano leto. Mati in sestra mu očitata krivico, ki jo je storil domu in svojcem, oče in brat ga zmerjata, kakor bi bil ravno on izmeček vsega človeštva.

Take zadeve je v polni meri poskusil študent Peter Vehovec, ki je padel letos v sedmi šoli in ravno zdaj koraka po dolenski cesti iz Novega mesta proti Šent Jerneju. Doma mu ni bilo ob- stanka, pa je šel na popotovanje. Mati in sestra sta se poslovili od njega brez težkoč, oče pa je menil, da mu najbolj postreže, če se sploh več ne pritepe pod domačo streho.

Avgust je, vroči dnevi, žito zori, konji in vozovi raztepajo po cesti cele oblake prahu, ki lega po obcestnem drevju in travi, da vse v njem zvene in zaduši.

„Slabo!“ — se meni Peter, da mu je krajši čas. „Jako slabo! Usmiljenje se je izselilo z Dolenjskega menda z ljudmi vred v Ameriko. Tudi ljudi je malo, beračev z lajnami sploh ni več videti, življenje teče vse tiše, kakor njega dni. Včasih so se fantje topli, razposajeni so bili, zdaj pridejo že modri in stari na svet. Narod peša.“

Mrmra tako zase in pride v poletnem popoldnevu do vasice, obstane pri prvem skednju, ki ima na lesenem tramu belo in s črnimi črkami potiskano desko, in čita: „Vas Cikava, občina: Šmihel-Stopiče, okrajno glavarstvo: Rudolfovo.“ Gleda napis, ozira se po vasi in zmajuje z glavo: „Cikava, Cikava! Žalostna vas še žalostnejšega imena! Hiše kakor trhleni panji, kozolci visijo na desno in na levo, samo takega ni med njimi, ki bi stal pokoncu. Lakota bo danes, lakota!“

Ta trenotek mu resnično zagode po trebuhu in prav dô srca mu gre ta nezadovoljnost. Počasi stopa po vasi ogleduje koče, pa kaj naj bi izbiral, ko ni nič izbrati! Ena bajta je bolj žalostna kakor druga, vse so lesene ali za silo prikrite z goljufivim ometom, mah zeleni po vegastih strehah in suhi psi in mački se pretezajo po ilovnatih in razpokanih potih.

Študent mahne po sredi, prestopi prag in obstoji v polmračni in zakajeni veži. Gleda, da se razgleda, in ogovori postarno kmetico, ki stoji v dimu tik ognjišča: „Bog daj zdravje, mati gospodinja! Ali bi se dobilo malo prenočišča ali malo večerje?“ —

„Ja!“ — zastavi kmetica. „Tisto morate pa z gospodarjem govoriti, o prenočišču mislim! Kdo pa ste?“ —

Vpraša, stopi na sredo veže in ga ogleduje. „Škric ali kali? Obleka bo že mestna!“ —

Pod streho nekdo kašlja in kmalu prične lesti po lestvi ob zakajeni vežni steni suh kmet s pipo v ustih, približa se kmetici in gleda študenta: „Na skednju boste lahko prenočili, samo žveplenke boste prej oddali. Pred petimi leti — ravno vdovec sem bil — je prišel nekakšen pritepenec, pa mi je zasmodil kozolec!“

„Jaz nisem škric“ — se zagovarja študent — „še manj pa pritepenec. Božji človek sem, osmo šolo imam že za sabo, zdaj se pa odpravljam na duhovno pot. Štiri leta bo treba presedeti za debelimi zidovi v pokori, molitvi in učenju. Veste, oče in mati, zdaj hodim po naših krajih, da si utrdim telo, ki mora biti močno in zdravo, da bo preneslo post in pokoro in molitev in da bo bralo in pelo božjo besedo pred oltarjem in v procesiji.“

Kmet molči, nekaj misli in reče ženi: „Zdaj sem bil v podstrešju in sem videl še nekaj suhih klobas; dvoje jih prinesi, pa kruha dodeni!“ In študentu pravi: „Vsakemu človek dandanes ne verjame, kam bi pa tudi prišel! Ti si pa res bledega lica in slabega života in tudi oči imaš velike in poštene.“

Kmet gre naprej v sobo, študent stopa za njim, sede na visoko klop za mizo in privleče iz žepa potno in obtrgano zadnje šolsko izpričevalo, kjer je zapisanih med drugim tudi troje dvojk. „Čitati tako ne znate!“ — pravi in razgrinja popir. Kmet odkima in gleda v popir in sicer na tisto mesto, kamor kaže študent s prstom in kjer je zapisano: Latinski jezik: nezadostno. „Tole“ — pravi gost — „je tisti jezik, v katerem so spisane bukve sv. maše in vse višje in važne cerkvene molitve. Po latinsko — se reče.“ —

„Latinsko — ja, ja!“ — kima kmet, kakor bi dobro vedel in razumel. „Ali so v tem jeziku tudi take besede, kakor v našem, ali samo take, ki govorijo o svetih stvareh. Miza na priliko, ali je tudi za mizo latinska beseda?“ —

„Kako ne?“ — reče študent. „Mensa — se pravi, mensa!“

„To pa ne bi razumel, vidiš!“ — zmajuje kmet z glavo. „Kaj pa stol?“ —

„Stolula“ — se prenagli študent.

„No, no, to bi človeku pa že prej padlo v glavo.“ In takoj potrka z debelim in črnim prstom ob mizo. „Nekaj je pa le podobnega med tem jezikom, ki se mi v njem pomenkavamo, in med latinskim.“

Študent se domisli na stol in dodaja. „Stolula — ta latinska beseda za stol se je rabila šele v novejših časih, to se pravi: že več let po Kristusovem trpljenju. Veste, oče, stari Rimljani niso imeli stolov in tudi sedeli niso, ampak ležali. Okrog mize so imeli posteljam podobne naprave, pa so polegli po njih in obedovali.“

Kmetu se zdi nerodno in smešno, da se zasmee. Gospodinja prinese na krožniku dvoje debelih suhih klobas, korenino ostrganega hrena, hleb kruha in velik kuhinjski nož. „Le prigriznite“ — pravi — „le prigriznite!“ — Sede k možu in pričinja takoj pomenek. „Glejte“ — hiti — „sosed je hudoben, naš svinjak je navrtal, pa vtaknil v stran čudno čarodijo. Svinja je zbolela, tista lepa svinja, ki ima devet mladičkov. Jaz sem kar v strahu zanjo!“ —

„E“ — hoče biti kmet moški — „é — to so vraže, pa nič drugega. Če je imel sosod kaj roke vmes, je vrgel svinji kaj strupenega v svinjak, da je požrla.“ To pove, a vidi se mu, da je negotov v svojem mnenju.

„Za tako stvar je najboljša molitev“ — razlaga študent. Čim hujša je bolezen, tem več rožnih vencev je treba. Če je srednja, jih bo dovolj trideset.“

Kmet in kmetica se zamislita nad obširno molitvijo, študent Peter se razkrije, pogladi razkuštrane in črnikave lase po čelu, prekriža se, premika ustne kakor bi molil, in v tem hipu je res videti kakor kak bled, pobožen in nedolžen semenišnik. Vnovič se prekriža, vzame nož, napravi križ tudi po hlebcu in si izreže iz njega trivoglat in izdaten grizljaj. Kar je v sobi muh, vse so se zakadile v klobase in lazijo in brenčijo po njih, kakor bi bojevala mušjo vojsko. Študent jih vznemiri še bolj, ko poseže po klobasi in jo prične lupiti. Ves črn roj se zapraši v njegove roke in njegovo glavo.

„Ti“ — pravi kmet kmetici — „stara Urša bi nemara odmolila trideset rožnih vencev.“

„Ja“ — stavi pomislek kmetica — „zase že moli stara Urša, zase! Ali za druge pa Bog ve, če bi, ali nebi! In tole je tudi: trideset rožnih vencev je dolga molitev!“ —

„Se ji pa kaj da!“ — Konča kmet, zamahne z levico in gleda bledega gosta tako, kakor nebi on izkazoval dobrote, ampak jo

samo prejemal. Tudi kmetica molči, sloni ob možu, ki mu je popolnoma slična. Oba sta koščena, v obraz rjava, gubasta, sivogleda in v telo dolga in sloka.

Zunaj nenadoma nekdo zapoje, spoznati je vesel ženski glas, ki se razteče po hiši kot živo srebro po vseh skritih kotih.

„Naša edinka je“ — pravi kmetica. „Marička!“ —

„Mlada je, pa še neumna!“ — dostavi kmet. „Samo posvetne stvari se ji pletejo po „glavi!“

„Vesele ljudi ima Bog rad“ — pravi študent in upre glavo ob mizo, in ko se odpro vrata in pogleda po sobi vpehana in razgreta Marička, se posmeje in pokima.

„Lemenatar potuje po naših krajih“ — ji pove mati. „Vidiš ga?“ —

Marička je v zadregi, ali je jako lepa. Visoka, vitka, zdravega lica, živih oči in nekam polnih nedrij.

„Bliže stopi, deklica“ — vabi študent — „pa nam zapoj še eno izmed svojih pesmi!“

II.

Peter ni pričakoval, da se mu bo na ta večer tako dobro godilo. Jedel je in pil, vžival najlepšo go stoljubnost in zdaj, ko se je storila noč, ga je odpeljala gospodinja v deviško sobico svoje edinke, ki mu je prepustila svojo belo in visoko posteljo.

Ravnokar je pihnil svečo, v sami srajci, ki sega do polovice beder, stopa proti postelji in zleze zadovoljno vanjo, kakor bi legel v samo perje. Mesečna noč je, žarek mesečine trepeta po izbi in jo dela sanjavo in nekako toplo. Tam v kotu se svetlika zelena lončena peč, v polmraku se zdi slična veliki glavi, ki ima zelene oči, pa včasih ž njimi pomežikne. Po hiši je vse mirno in tudi zunaj: od nikoder ni glasu.

Postelja stoji ob oknu — vse postelje kmetiških deklet stoje ob oknih — in sicer tako, da se okno odpira ravno nad glavo. Majhno je to okence, znotraj ni trdno zaprto, ampak samo priprto in tudi zunaj bo tako. Zaradi nočnega hlada je menda to. Zunaj se hladi zemlja, pa prihaja iznad nje v izbo svež nočen zrak, ki dobro dene razgretim pljučam in razgretemu životu.

Študent postane v svojih mislih naenkrat pošten in odkritosrčen. Na svojega mestnega dekleta se domisli, na hčerko svoje gospodinjje, šivankarico Mileno. Droben životek vidi pred sabo, dvoje skritih grudi, kakor pregnjeno popje, modre oči, plave lase

in obrazek nič večji kakor srednja moška dlan. Zdaj ji je napravil sramoto, ko je propadel v šoli, ali on ima pred sabo cilje, ideale in še take čarobne zagonetke bodočnosti, za katere ni človeški jezik dovolj bogat. Popravil bo vse, vse uredil, dobro bo zopet vse, dobro.

Zunaj, pod oknom menda, je nekaj zaškrtnilo. A — nič ni. Sprožil se je morda kamenček iz hišnega ometa in padel na tla. Ali je sedel na pesek netopir, ali je šla mimo mačka in se je pod njeno mehko šapo spodmeknilo dvoje kamenčkov.

Marička, ta domača edinka, je lepa. Rdeča je, zdrava v lica, vse drugačna kakor Milena in druge njene mestne vrstnice. Bog ve, koliko čuvstva imajo v prsih ti kmetiški fantje, ki žive v tem kraju, in ta zdrava in zastavna dekleta. V družbi njegovega očeta je rekel o teh ljudeh napihljen meščan: „Sam inštinkt — povem vam, sam inštinkt!“ — Oče mu je rekel: tepec! Pravzaprav je vse skupaj malenkost. Oče je star organist, godba mu je nakopala nervoznost, zato se hitro razburi.

Zunaj se zdi, kakor bi se nekaj plazilo. Ali je pes, ali kak zloben človek, ali, ali — vrag vedi.

Študent Peter se domisli, da tod fantje fantujejo. To se pravi: Ko vse zaspi in je vse mirno, pride kmetiški fant, pa potrka na okno, kjer ve, da spi njegova izvoljenka. Nemara bo tukaj ravno tak slučaj. Luna je nočoj zgodaj zašla, tema je kakor v rogu, za fantovanje je to kakor nalašč.

Študent poklekne v postelji, pa spet leže nazaj in se pomakne na skrajni notranji ogel.

Zunaj je pričela prav nalahko trkati neznana roka: Tik, tik, tiktik. — Tema je, da ni razločiti predmeta, samo v oknu je videti, kakor bi stala senca pred njim. Glej, zdaj se ti naenkrat razleze okno in skozi odprtino se pomika velika krogla, vasovalčeva glava.

„Marička!“ — vpraša ponižen in šepetajoč glas. „Marička, ali spiš?“ —

„Ka-aj?“ — odšepeta študent enako oprezno in ljudomilo.

„Vprašam te, Marička, če že spiš, golobička?“ —

„O — ne!“ — dahne študent in se previdno odmika.

„Prišel je tvoj Martinek, ki si mu ti najlepši cekinek!“

„Ja-a“ — zategne v šepetu študent, da se pozna v izgovoru nekoliko razkav „h“.

„Kakor večnost dan mi teče, ker le k tebi srce me vleče!“

„Oh!“ — vzdihne zopet študent z enako razkavim soglasnikom „h“.

„Prišel sem čez tri gore, čez tri zelene travnike!“ —

Študent posluša, goljufivo diha, kakor v kdovekakšni zadregi in vleče odejo do ušes.

„Ker tebe te moje srce želi, nobena pot zame predolga ni!“

Glava leze vedno dalje in šepetanje postaja prisrčnejše in prisrčnejše.

„Pri tebi rad nocoj bi bil in v tvoje laske se zavil!“ —

„Ja-a!“ — zašepče in zahrče študent in prične šepetaje odgovarjati. Tako hinavski je, da se lovi s sapo in da je slišati kakor bi ga premagovala jako vroča čustva. „Mati“ — dahne nesrečno — „mati spijo na peči. Lahko noč, Bog ti daj pomoč!“ —

„Dalje, le dalje naj spijo mati, meni pa pusti rožice brati! Saj je že enkrat nesrečno bilo, pa se je vendar lepo zgodilo!“ —

„Kako?“ šepetne željno študent.

„Stric iz Amerike so v hiši spali, tebe so pa v podstrešno čumnato spat poslali.“ —

Zdaj prileze skozi okno moška roka in se plazi počasi po belem vzglavju. Študent skoči na tla, zablebeta z ženskim glasom, udari od strani ploskoma in zelo izdatno po glavi in v tistem hipu je okno prazno. Zunaj zašumi po pesku, kakor da bi stekel mimo nagel veter, in vse je tiho in gluho.

Študent stoji v sami srajci sredi sobe, strmi v malo odprtino in premišlja. Kamor mu krenejo misli, je vse jasno, mlado in veselo. Nočni vasovalec Martinek je ljubljenec domače hčerke, ki spi nocoj v podstrešni čumnati, kakor je spala takrat, ko se je pripeljal iz Amerike z zlatom otovorjeni stric. Tistopot je spoznal njen ljubimec zaobrjnjeni položaj in je pogodil pravo. Tudi nocojšnjo noč je padla navada iz tira, pa bi bilo nemara dobro, da se stopi zavitemu slučaju na glavo. Zakaj ne bi potrkal nocoj Martinek na podstrešno čumnato?

Študent poišče hlače, jih obleče in prične polagoma odpirati vrata. Ali do vraga! Cvilijo, kakor mučenik v stiskalnici. Kdo jim hoče kaj hudega?

Študent stoji v veži in posluša. Zunaj zalaja pes; to nič ne pomeni! V hiši buči dvoje glasov kakor za stavo; to je izvrstno znamenje.

Peter dotiplje ob steni lestev in pleza počasi kvišku. Ko štirikrat prestopi, zadene z glavo v tram, da se mu zakreše pred očmi,

kakor bi ugledal trumo čarovnic. Še parkrat privzdigne nogi, pa je v podstrešju. Ali tema je gosta in tipati treba z rokami in nogami. Nekaj ga zbode v peto, da bi skoro vzkriknil, ali ne stori tega. Tiho prenese hipno bolečino, otipuje nadalje in najde kljuko. Potrka najprej, počasi odpre in za seboj zapre. Temno je, nič ne razloči okoli sebe, samo dihanje čuje v kotu in dobra slutnja ga navdaja.

„Jaz sem Martinek“ — šepeče — „tvoj najlepši cekinek!“ —

„O-oh!“ — vzdahne dekletce zaljubljeno in poželjivo. „Saj ne spim! V noč gledam in mislim.“ In čez nekaj časa dostavi nekje blizu v tisti neprodorni temoti: „Če bi šla na drugi konec sveta, še tam bi me našel!“ —

Zopet laja spodaj pred hišo pes. Za vasjo, kje v polju ali na križpotju pojo vaški fantje zategnjeno, prav na dolgo, a prijetno sanjavo in mehko. Pesem pravi o dekletu, ki bo nožek vzela in srček načela in fantu poslala tri kaplje krvi. To pa zavoljo tega, „da bo on vedel, kak' se m' godi“.

III.

Solnce že sije v vežo, gospodinja se suče okoli ognjišča, gospodar otipava svetlo koso in Marička zajema v škafu s korcem vodo in jo naliva v lonec, ko stopi študent Peter iz desne izbe.

„Bog daj dobro jutro!“ — pravi in vsi se mu prijazno odzovejo. Zajutrka mu dajo, vsak ima zanj dobro besedo in ob slovesu se razstajajo kakor sorodniki. „Bog daj, da bi se skoro pred oltarjem sukal in mašo bral!“ — želi kmet in kmetica dostavlja: „Pa v mašnih molitvah se nas spominjajte!“ —

Tudi Marička mu seže v roko, gleda za njim, nenadoma obstane v delu in se zamisli. Morda je gotovo in morda tudi ni gotovo — ji gre po glavi — da bi bil vasovalec minule noči Martinek. Kdo drugi naj bi bil, vprašam lepo, kdo drugi? ji šine v misli, ali v lica je vsa rdeča. Voda se ji razlije po krilu, srce ji je plaho — vendar, vendar svojemu fantu ne bo govorila o čudnem gostu.

Če ne bo zvečer sam povedal, kako je bilo snoči, ga tudi ne bo nihče vprašal po tihih dogodkih.

„Zbogom, popotnik!“ —

O nekaterih pobijanih pravilih slovenske pisave.

Dr. K. Štrekelj.

2. Marševati ali marširati?

(Konec.)

Prav tako malo kakor zdravilo g. Ivanova je priporočati za glagole na *-irati* končnico *-ovati*, zoper katero govori Levec v zgoraj navedenih paragrafih svojega „Pravopisa“ in jo priporočata Bežek in Tominšek. Začeli so jo pri nas namestu *-irati* rabiti, odkar je Stritar v Zvonu leta 1877. (str. 173) izrekel mnenje, da so oblike kakor „korespondirati prave spake“. Naši puristi se niso dolgo pomišljali, hitro so vedeli pravi lek. Videli so namreč, da tudi v Zagrebu ne marajo takih tvoreb in se jih tudi tam ogibljejo, ne sicer po načinu domačih čakavcev, kakor bi pričakovali po Ivanovljem receptu, ampak po zgledu Čehov; nemške glagole na *-ieren* poznajo namreč, če so ti postali res narodova lastnina, tudi Hrvati ali Srbi samo v obliki *-irati*, *-erati*. Zagrebčani pa so se pri tem „zdravljenju“ na sebi zdravih in pravih oblik na *-irati* zagledali v Čehe, kjer se je bil že prej prav tako napovedal boj staremu *-irovati*, ki je bil porezan v *-ovati*. Češki puristi so se pri tem opirali na to, da se je tam poleg *studirovati* iz nem. *studieren* govorilo in pisalo tudi *studovati* in je to bilo starejše. Toda zabili so, da to ni iz nemščine, ampak iz latinščine. Še bolj pa je v tem počenjanju podprla češke jezičarje poljščina, katera ima prav mnogo besed na *-ować*, ki se v nemščini končujejo na *-ieren*. Pa pomislili niso pri tem na to, da niso ti glagoli sprejeti v poljščino iz nemščine, ampak naravnost iz latinščine, italijanščine ali francoščine, in da se torej ne morejo vzporejati naravnost z enakimi češkimi, ki slonijo na nemških. Taki poljski glagoli so n. pr. *sekować* — *seccare sekieren*, *informować* — *informieren*, *inkomodować* — *incommodare inkomodieren*, *inkwirować* — *inquirere inquirieren*, *postulować* — *postulare* — *postulieren* itd. Poleg tega pak ni nikdar zabiti, da imajo v besedah, ki so šle skozi Nemce, tudi Poljaki prav tako *-er*, kakor vsi drugi v poštev prihajajoči Slovani, da se torej tudi poljščina ni otresla „zoprnega“ *-ieren*, ker je prevzela

glagole kakor: exercerować, faszerować (faschieren), komenderować (commandieren), maszerować (marschieren), plejzerować (blessieren), polerować (polieren), spacerować (spazieren), sztafirować (ausstaffieren), wizerować (visieren) itd. Naši glagoli na *-irati* se glede končnice *-ir* potemtakem prav nič ne ločijo od glagolov, ki so jih iz istega vira, to je od Nemcev, dobili drugi Slovani, kateri tudi niso odvrgli te končnice. Razložek med našim *-irati* in češkim, poljskim, ruskim *-irovati*, *-erować*, *-irovati* tiči samo v končnici *-ati* namesto *-ovati* pri severnih Slovanih. V nji se pak ločimo zdaj tudi pri drugih glagolih, ker spreminjamo mi nemški *-en* v *-ati*, naši severni bratje pa v *-ovati*. Vendar vse kaže, da nekdam tudi pri Čehih in Poljakih ni bilo tako; tudi oni so nekdam, kakor mi še zdaj, rajši rabili v tem primeru *-ati* kakor *-ovati*; primerjaj žehnati — žegnać, viklati iz wigelen, wiklać iz wickeln, šupati — schuppen, šlehati — schlagen slahen, coufati cować — zouwen, szukać — suochen, váhati wagać — wagôn, šilhati — schielen (schilchen) itd. Pri nas je končnica *-ati* za nemški *-en* prav navadna, in to pravilo le prav redkoma pretrgano. Ne strinjajo se ž njim ti-le glagoli: klagovati (klangovati, glede na prim. štenge: stiege), varovati, če sploh smemo ta glagola izvajati naravnost iz klagen, wahren; nemogoče namreč ni, da je izhajati iz starejšega *klagati, *varati, vendar nahajamo klagovati že v Salve regina iz XV. stol., ker glagologicze nima nič opraviiti z glagolati, kakor je mislil Vondrák, ampak je brati klagojice, če ne naravnost klagujice (čehizem). V nekaterih glagolih imamo za *-ati* končnico *-iti*, toda ta je prav redka: voščiti (poleg mlajšega vünkšati) — wunskôn, musiti in misiti se poleg musati in misati se — múzen (mutare) in pa falíti „mangeln“ — bav. válen „fehlen“, če je to iz nemščine (prim. gori). Enako redki so nemški glagoli s končnico *iti* v češčini in poljščini: dobiti „dürfen“, trefiti trafić — treffen, musiti musieć — müezen; v nekaterih drugih imamo pač denominativne tvorbe, v katerih je samo ime iz nemščine: cvičiti cwiczyć od cvik — zwic, szpocić od szpót — Spott. Ogromna večina nemških glagolov pa dobiva v slovanščini *-ati*, oziroma *-ovati* za končnico. Zakaj se je češčina in poljščina v poznejšem času odločila za zadnjo obliko, ne morem povedati; vzrok je najbrž sintaktičen. Med takimi glagoli je le malo dovršnikov, pri nas samo: anati, erbati, gratati, fercerati, genjati (henjati) iz hengen „aufhören“.

ofrati, šenkati, špendati,¹ štrafati, ventati, žegnati. Ogromna večina takih glagolov pa je nedovršnih; pri nas jih pride, kolikor sem jaz našel, na 11 dovršnih nad 120 nedovršnih. Razmerje med dovršnimi in nedovršnimi takimi glagoli vtegne biti v češčini in poljščini še bolj zasukano v prid nedovršnikom. Ker jezik ne pozna iz istega korena podobnih glagolov kake niže vrste, so Čehi in Poljaki nemška glagolska debla, ki niso — če sodimo s slovanskega stališča — imela prefiksov, občutili najbrž za imenska in so zato v tvorbo glagolov izbrali rajši VI. kakor V. vrsto.

Iz navedenega se dá posneti, da dela zoper svojstvo in navado našega jezika, kdor hoče za nemških izposojênek končnico *-irati* vpejljati pri nas zdaj *-ovati* in da uči potemtakem Levec zgoraj v navedenih paragrafih prav. Na Čeha se ne moremo sklicevati, ker nimamo mi od tujih glagolov poleg *-irati* nikjer *-irovati* in hkratu *-ovati*, kakor to vidimo v Čehih; zato tudi ne moremo od analogije zahtevati, da naj bi delovala kakor v češčini, ker nima pri nas prave opore za to. Potemtakem je končnica *-ovati* za *-irati* pri navedenih glagolih za nas prav tako tuja kakor *-irati*; razloček je samo v tem, da ta ni ustanovljena umetno in prisiljeno, ampak da jo je narod sprejel z vsem deblom, in pa da so oblike na *-irati* razumljive, oblike na *-ovati* pak nerazumljive. Zato se ni čuditi, da je nepremišljeno pravilo „rabi za *irati* končnico *ovati*“ prav kmalu rodilo sad neprijetnega ukusa, ki ga ni marala živa duša razen tistih, ki so si domišljali, da smejo jeziku ukazovati. Ne samo, da so nastajali po nepotrebnosti glagoli, v obliki popolnoma enaki že rabljenim glagolom, n. p. *ministrovati*, kar je lahko „minister biti“ (kakor *kraljevati*), pa tudi novo prirejeno „ministrirati, pri maši streči“, *dokovati* „dovršiti kovanje“ in „docirati“, *sekovati* „secirati“ in „sekirati“...: dobivali smo tudi tvorbe, ki so vzbujale neprijetno čustvo vsakemu, komur je zvenela v ušesih domača slovenska govornica, n. p. *preterovati* ali *preterevati* ali *preterjevati* za *preterirati*. Jezični mojstri

¹ Ravno z ozirom na končnico *-ati* sklepam, da naš *špendati* ni iz ital. *spendere*, ampak iz bav. *spenden* ‚ausgeben, aufwenden‘. Drugi dovršnik na *-ati* je *kaštigati*, katerega pa ni z Miklošičem (Et. Wtb.) izvajati iz stgn. *castigōn*, ampak iz substantiva *kaštiga* in to iz ital. *castiga*. Pleteršnik je ta glagol oznamenil za nedovršnik, kar po moji misli ni, kakor ni *štrafati*; zato prelaga Jambrešič *castigare* kot nedovršnik, to je kot sinonim glagola *kárati*, s *kaštigujem*. Da bi bil naš *kaštigati* neposredno iz italijanščine ali latinščine, ni misliti, zategadelj, ker bi bil potem povdarek na *a*, kar pa ni, kakor kaže kraška kletvica *bus tã kěštãj* = Bog (Buh, ne bês) te kaštigaj; **kãštãgãj* bi dalo tam **kãštãj* ali *kěštãj*.

so nas začeli ekserkovati; jarca so nam tranševali, da bi nas pridobili za to medeno slovenščino; grozili so, da bo naša narodnost falovala, če ne pohvalimo njih tiranije in ne maršujemo, kakor nam oni bobnajo, ampak če operujemo zoper njih nepremišljene skoke ter se branimo intabulovati tako spakovanje v svojih knjigah.

Zoper novo končnico *-ovati* namesto *-irati* se je l. 1890. uprl Luka Pintar v Ljubljanskem Zvonu (str. 119 n.) ter pametno predlagal, da nam ni končnice *-irati*, kadar se je za nemško tujko *-ieren* že vkorenila v našem jeziku, nikdar spreminjati v *-ovati*: da torej pišimo eksercirati, dezinficirati, kurirati, aretirati itd., ako sploh rabimo te tujke, ker bi nas narod sicer ne razumel. Po Pintarjevi premišljeni sodbi imamo namestu nemškega glagola na *-ieren* glagol na *-ovati* samo tedaj, kadar smo iz tujine sprejeli dotičnega glagola nominalno podstavo pa si iz nje napravimo po domačih pravilih glagol mi — *sami*. V primer bodi: Poleg tujega kritizirati iz kritisieren si smemo napraviti *svoj* glagol kritikovati, ker smo sprejeli tudi besedo kritik; ne smemo pa za dezinficirati napraviti dezinfikovati, ker nimamo imena *dezinfik m. ali *dezinfika f.; za falirati ne smemo reči falovati ker nimamo nobenega nomina *fal m. ali *fala f.; za eksercirati ne smemo reči ekserkovati, ker nimamo nominalne podstave *ekserk, ali *ekserka. Zoper Pintarjevo modro pravilo se je oglasil V. Bežek in zahteval odločno za vsaki *-ieren* samo *-ovati*: zdelo se mu je nedoumno, zakaj naj bi veljalo pravilo samo za neke glagole; on ne vidi ni najmanjšega vzroka, da si ne bi izposodila slovenščina vselej samo „podstavo“ za tvoritev glagola in si glagol napravila potem sama (Ljublj. Zvon 1891, str. 113). Na videž uči Bežek isto, kar Pintar; pri obeh gre za „podstavo“; toda razloček je v tem, kaj oba razumeta z besedo „podstava“. Pintar razume ž njo ime, ki se v resnici rabi kot samostalna beseda ob času, ko se kak glagol omenjene vrste dela iz njega; Bežek pa razume v tem primeru s „podstavo“ to, kar ostane od nemškega glagola na *-ieren*, če mu odstrižeš to končnico; njega ne briga, se li ostajajoči del res rabi kje kot samostalna beseda ali ne, niti mu ni za to, je li ta okrnek sploh kje dandanes mogoč kot samostalna beseda. Bežkova „podstava“ se torej strinja s tem, kar imenujemo navadno „koren“ besede (kateri kajpada ni treba, da je vedno enozložen; tudi se novi koreni razvijajo še dandanes). Ako pa je Bežkova „podstava“ to kar „koren“, potem je njegov nauk tudi že sojen: koreni se

namreč nikdar ne izposojajo sami zase, ampak samo v celih besedah s temi besedami vred. Če pa si ne more jezik izposoditi korena kot takega, ne more tudi iz njega delati novih tvorb, ker nima „podstave“, na katero bi obesil sufikse, ki delajo deblo. Glagoli VI. vrste se delajo ali iz imen ali iz glagolov. Iz imen, ki jih ne pozna ne naš ne tuj jezik, ne moremo delati takih glagolov; iz glagolov kake niže vrste pa tudi ne, ker jih ravno tako — ni. Če pa pridenem nečemu, česar ni in kar nič ne pomenja, sufiks *-ovati* nastane samo tvorba, ki prav tako ne pomenja nič, ali da se izrazim matematično, $\emptyset + ovati = ovati$, t. j. sufiks; sufiks za se pa je $-0 =$ ničla: to je — ex nihilo fit nihil!

Levčev in Pintarjev nauk o tvorbah z *-irati* je potemtakem popolnoma vpravičen v jeziku. So li te tvorbe „lepe“ ali „grde“, to filologa nič ne briga. Po moji misli so gotovo lepše kakor brezmiselne novotarije. Komur so zoprne, temu sta že Pintar in Levec (tudi Tomišek je za to) dobro svetovala, da naj rabi za nje rajši domače besede, kar je tudi po mojih mislih najbolje, če je to sploh mogoče. Kjer pa se ni moči ogniti tujke, tam naj se pa *-ira* brez strahu: le čvrsto marširaj v boj za narodne pravice; če zadeneš na izdajavca, ne bo škodilo, če ga moralno tudi raztranširaš!

Da je kaka tvorba že prešla narodu v kri, zato imamo najboljši dokaz v tem, da narod začenja sam delati enake tvorbe. Kakor ima Nemeč bastardne oblike *schattieren*, *gastieren*, *buchstabieren*... tako so se tudi pri nas že začele pojavljati, ne sicer v glagolih domačega izvira, pač pa v tujkah, in sicer iz italijanščine, kar najbolje priča za to, da so narodu še ljubše od starejših pretvorb, o katerih sem govoril po povodu Trnoplesarjevega pravila zgoraj. Povod so najbrž dali italijanski glagoli na *-ire*. Tako se govori na Goriškem že ne *divertiti, ampak *divertirat* iz ital. *divertire*; dalje je slišati *škercirat* za *scherzare*, *kompanjirat* za *accompagnare*, *provirat* poleg *provati* (ne *probirat*, kar je iz nemščine), *badirat* za *abbadare* (tudi v hrvaščini: ništa ne *badira*), *meritirat* za *meretare*, *kontraštirat* za *contrastare* „streiten“ in morda še kateri drugi primeri.

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

4.

Jezno je udaril grajani vitez Ahac nanovo z nogo ob tla, in to močnejše nego prvi pot, zakaj vedel je, da je sestra Mila že daleč. Zažvenketalo je vrteče se kolesce velike ostroge in od desak se je dvignila prašna meglica. In kakor ta meglica, tako je poglela in izginila tudi vitezova jezica. Takoj je bil zopet dobre volje.

Veselo žvižgaje je prijel za težki bridki meč na debeli železni kljuki, pomajal z glavo, pustil orožje in se obrnil k mizi. Shranil je zvezek svoje dragocene kronike v miznico in vzela iz nje usnjato torbico. To denarnico, obenem nožnico za širok, malo kriv nož, si je pripel za pas. Potem je snel debelo sokolarsko rokavico z žeblja, vzela svoj zeleni baret s klopi in ga pogladil z desnim rokavom. Naposled je popravil pavje pero, se pokril in šel iz sobe. Njegovi težki koraki so zamolklo odjekovali po praznem dolgem mostovžu.

Malo pred stopnicami prvega nadstropja pa je srečal velebujno gospodično Genovefo plemenito Mačerolovo.

„Ah, zlahтна moja prijateljica!“ se je obveselil vitez Ahac močne in velike device. „Kam pa tekate tako naglo, kam?“

„H gospe grofinji na vrt,“ se mu je nasmehnila tako obširno, da je mogel videti malone vse njene korenjaške zdrave zobe.

„No, no, saj se vam ne mudi tako hudo!“ je dejal in ji s svojim širokim životom zastavil pot.

„Pustite me, gospod vitez!“ je prosila pretirano ganljivo in ga pogledala od strani. „Gospa grofinja . . .“

„Čakajte no malo,“ jo je ustavljal mirno in prijazno. „Rad bi vas nekaj vprašal.“

„Prosim! Izvolite! Urno!“ je hitela in se mu umikala proti stebri. Izmuznila bi se mu bila prav lahko, toda zadržavala jo je njena neukrotna radovednost.

Zdajci pa se je pokazala izza ogala na vrhu stopnic poredna glava navihanega pažeta Otokarja in se hkratu zopet umaknila za steno.

„Oj — to bo pa nekaj!“ si je obetal deček radostno in oprezno kukal samo z levim očesom na onadva . . .

„Ah, dušica sladka!“ je vzdihnil vitez Ahac in sukal usnjato sokolarsko rokavico na jermenu. „Ali me imate še tako radi, kakor včeraj?“

„Jaz — vas?“ se je zavzela in ga gledala nepremično.

„Koga pa?“ se je muzal on samozavestno. „Ali nisem jaz edini vitez in fant na tem dolgočasnem gradu?“

„Kaj pa vendar mislite!“ ga je zavrnila navidez ozlovoljena.

„Nič hudega!“ ji je odvrnil in dejal tiše: „Zakaj se me pa tako bojite, čarobna in dražestna gospodična Genovefa?“

„Saj se vas ne! Gospod vitez, . . .“

„Pa se mi le umikate!“ je milo tožil vitez Ahac. „To me ne veseli. To ni prav . . . Izvolite pomisliti: časi so resni. Koristno je zvesto prijateljstvo vsak dan. Zvestih prijateljev nima človek nikoli dosti. Ali mi izvolite verjeti, da sem vam iskren prijatelj?“

„Verjamem — ali gospod . . .“

„Verjamete. Dobro ste se odrezali. Veseli me.“

Prijel jo je nežno, vendar tudi krepko za obli podlaket in nadaljeval sladko: „Prijatelja pa se je treba pokazati, kadarkoli utegnemo. Izvolite poslušati, plemenita gospodična Genovefa! Ako bi vas hotel ugrabiti sladkosneden zmaj ali krvoločan Turek, bi vas jaz branil in varoval s svojem mečem in sulico. Zdaj pa vam žalibog ne morem pokazati svojega prisrčnega prijateljstva drugači, kakor da vam naredim majhno veselje, nedolžno veselje. Nobene nepotrebne priče ni blizu. Prilika je ugodna — ne vidi naju nihče kakor par neumnih muh — in jaz ne povem nikomur nič — —“

„Aha!“ si je dejal paže za zidom.

Težka sokolarska rokavica je padla vitezcu Ahacu iz roke in se zavalila na stopnice. Paže Otokar jo je pobral s tihim, neopisnim veseljem.

„Ah, kako ste sitni, gospod vitez!“ se je branila gospodična Genovefa, pa ne preveč. „Pustite me no že!“

„Včasi mora biti človek malo siten, če ne pa ne doseže ničesar v življenju!“

„O ti presneti vitez!“ si je mislil paže. „Kakšne se iznebi včasi!“

„Zatožim vas gospodu grofu Majnardu in gospodu Juraju!“ je pretila gospodična Mačerolova tiho.

„Ne verjamem,“ je dejal vitez Ahac, jo objel z desnico okoli pasu, z levico pa okoli vratu in jo poljubil prav prijateljsko in prav navdušeno na bohotna usta. Branila se je svojega vdanega prijatelja,

toda le toliko, kolikor se ji je zdelo zaradi dostojnosti neobhodno potrebno.

„Prvi poljub je smetana ljubezni!“ je zagotavljal vitez Ahac modro. „Toda požrtvovalno prijateljstvo ceni tudi drugi in tretji poljub in tako dalje.“

„Pustite me, gospod vitez, če ne pa zavpijem!“

„Kaj takega vam moram pa odločno odsvetovati,“ ji je prigo-varjal iskreno. „Kaj bi ukala in vriskala! V prijetni stiški uživajva svojo srečo hvaležno in ponižno na tihem!“

Skritemu pažetu je med tem duša prekipevala od samega veselja, da bo mogel malo ponagajati teti tovariša Udalrika in njenemu dvorilcu. Vsaka mišica mu je trepetala od gomezeče razposajenosti. Siloma se je umiril in pritisnil zobe na spodnjo ustnico. Njegov zali, skoraj dekliški obraz je kazal sedaj stroge, odločne poteze. Opiraje se z levico na stopnico, je tiho, tiho dvignil rokavico nad glavo. Živo so se mu zabliskale oči.

„O — da bi ju le dobro zadel!“ si je želel goreče in pomeril kar najpozorneje.

Že je iznova približal vitez Ahac svoj široki obraz okroglemu licu gospodične Mačerolove. Ali čemerikava usoda mu nikakor ni privoščila drugega poljuba, dasi je nameraval pohlevno uživati svojo srečo lepo na tihem: preden se je dotaknil prijazni gospod vitez vabljivih ust en razkošne prijateljice, je priletela debela sokolarska rokavica po zraku — in počilo je kakor prava klofuta.

Ko bi trenil, sta skočila narazen in osuplo gledala drug drugega. Prijateljica se je držala za desno lice, prijatelj pa si je gladil levo. Izprva je domneval, da ga je udarila močna roka krepostne Genovefe, potem pa je zagledal rokavico, ki se je valila proti zidu.

„Kaj pa je bilo to?“ se je nanovo začudil vitez Ahac in debelo pogledal gospodično. „Neviden sovražnik nama je zagrenil in pokvaril vso skromno zabavo! Kdo je mar ta zarobljeni zoprnik?“

„O — že vem, že vem!“ je vzkliknila gospodična Genovefa. „To nama je storila zavistna baronesa Virida pa nobeden drug ne!“ „Poglejte, pogledajte po stopnicah! Le hitro!“

Pogledala sta obadva, toda nikjer ni bilo žive duše.

„Jo je že popihala!“ je rekla gospodična Genovefa bridko. „Prepozno sva šla gledat za njo.“

„Lejte, lejte, kdo bi si mislil, da je ta stara punca tako poskočna!“ se je čudil vitez Ahac. „In kdo bi verjel, da zna tako izborno meriti!“

„Kaj bo pa zdaj?“ je tožila jezna in žalostna Genovefa. „Vidite, v kakšno zadrego ste me pahnili? Ah, ah! Baronesa Virida raztrobi to . . . to novico po vsem gradu in Bog ve, kaj vse natrobenta gospe grofinji!“

„Izvolite se pomiriti, žlahtna prijateljica!“ jo je tolažil samozavestno. „Baronesa Virida bo molčala kakor grajska grobnica. Tako uredim stvar tako, da se vam ne bo bati nobene zadrege. Nemudoma jo pojdem iskat. Bodite brez skrbi! Jako me veseli, da vam morem biti na uslugo, akotudi le malo. Bog daj, da se kmalu spet vidiva zdrava in vesela!“

Prikloñil se je odhajajoči in obenem pobral rokavico, da se mu ne bi bilo treba pripogibati in mučiti dvakrat. Kri mu je zalila tolsti obraz, vzdihnil je renče in jel sapo loviti po tej naporni telovadbi.

„Oj — Fiametta, moja prva, moja edina in potemtakem tudi moja zadnja ljubica!“ je sopihal tiho in stopal počasi po stopnicah. „Zopet sem poljubil drugo dekle! Lepo te prosim, nikar mi ne zameri tega prehudo: mižal sem in mislil, da poljubljam — tebe!“

Komaj je bil v pritličju, je že zagledal in pisano pogledal dolgovrato suho baroneso Virido Oberburgovo.

Pa tudi pretkani paže Otokar ni bil daleč. Ko je slišal, da prihaja vitez Doljanski po stopnicah, je smuknil na dvorišče, počenil za zidano ograjo hodnikovo in se pritihotapil bliže za steber, da bi laglje vlekel na ušesa.

„Ah, gospod vitez . . .“ je vzdihnila baronesa in proseče upirala oči vanj. Preverjena je bila, da se vitez Doljanski še vedno huđuje nanjo, ker bi bila kmalu izdala grofu Felicijanu pri obedu prvi del Ahačevih davišnjih sanj.

Obstal je in zavrtel rjave oči od leve na desno proti dvorišču in od desne na levo proti steni.

„Jezite se name,“ je povzela jako zbegana baronesa.

„Saj se lahko,“ je zagodrnjal on in hotel mimo.

„Prosim vas, oprostite mi, ako sem vas užalila,“ je dejala skesano.

„Mh-hm!“ je grohal srdito in si mislil: „Prav je uganila Genovefa, da je vrgla rokavico Virida! Grešnica priznava sama. No, tem boljje!“

„Prav žal mi je gospod vitez!“

„Kaj takega!“ je golčal nejevoljno in mahal z rokavico pred sabo. „Nekateri ljudje — hm — tudi nekatera gospoda pozabijo včas,

kaj so rokavice, kaj je olika. Ali kdo bi bil pričakoval kaj takega od vas! In kdo bi si bil mislil, da ste tako — otročji!“

„Aha,“ je sklepal paže hitro in veselo sam pri sebi, „vitez misli, da je zagnala rokavico Virida! Nekaj pa je naonegovila tudi ona narobe; mar je meni kaj. Da bi se le kmalu nehala pogovarjati, če ne pride naposled ubogi Otokar le še v škripce! — Oh, da se ne smem smejati na glas!“

„Saj ne bom nikdar več,“ je obetala baronesa vitezu kakor otrok. „Prosim vas, ne zamerite mi!“

„Bodi vam za zdaj!“ je odgovoril gospod Ahac milostljivo. „Ker vidim, da se kesate resnično, vam odpuščam s pravim krščanskim usmiljenjem. Pregovoriti hočem tudi plemenito gospodično Mačero-lovo, da ne bo kuhala jeze. Tako bodi končana ta zoprna stvar! Prosim vas, ne omenjajte je nikdar nikomur z nobeno besedico; gospodična Genovefa in jaz bova molčala kakor grob.“

„Jaz tudi, jaz tudi!“ je obetala baronesa in se lepo zahvalila blagosrčnemu vitezu.

Pažetu za stebrom pa se je zdelo vse to tako izredno šalobar-dasto, da je skrnil svoj obraz v široki rokav ter hrkal in pojema od težko pritajenega smehu. Glava, vrat in život so mu zatrepetavali sunkoma, hitro zaporedoma; naposled pa je čutil, da se ne bo mogel premagovati dolgo več: stekel je, vedno priklonjen, za zidom previdno do konec hodnika, sedel na tla, se držal za boke in se jel grohotati na glas.

Vitez Ahac je pogledal čez ograjo in se začudil tretji pot.

Baronesa Virida je takoj hitela k Otokarju, vitez pa se je podvival za njo. Pažetov smeh je polagoma zamiral in se kmalu izpremenil v tiho ječanje.

„O — hahaha — ne morem več — ojej — ne morem več!“ je tožil s solznimi očmi.

„Kaj pa ti je?“ ga je vprašala baronesa Virida sočutno in se sklonila čez ograjo.

„Oh, vse me že boli!“ je javkal paže in se zopet zasmejal slabotno. „Komaj že diham. Haha —“

„Zmešalo se je revežu!“ ga je pomilovala baronesa. „Preveč se je najedel paštet!“

„Zmernost je prav lepa čednost — kdor ni zmeren, ne učka sivih let,“ je pritrjeval vitez Ahac modro in ugovarjal odločno: „Od paštet pa se ni zmešalo še nikomur, velecenjca baronesa Oberburgova! Zgodovina nam ne poroča nobene take primere.“

„O — hohohohoho!“ se je oglasil Otokar nanovo.

„Le pogledjte ga, kako mu žari obraz!“ je pripomnila baronesa plaho.

„To prihaja od vročine,“ je razlagal vitez učeno. „Treba mu bo puščati!“

„A — tega pa ne!“ je viknil Otokar, skočil pokoncu in zbežal. Oba sta gledala za njim.

„Ta spak naju je imel pošteno za norca s svojimi bolečinami,“ se je jezil vitez Ahac.

„Meni se zdi tudi tako,“ je pritegnila baronesa.

„Dandanes nima mladina nobenega pravega spoštovanja do starejših,“ se je gneval on. „Saj sem bil jaz včasih tudi mlad in razposajen, ali nikdar nisem uganjal takih kakor ta Otokar. Prav ima naš stari grof, ki pravi, da je bilo v starih časih vse boljše.“

Priklonila sta se nemo. Baronesa Virida je vzdihnila in odšumela na vrt.

Vitez Ahac pa je stopil v kuhinjo in si vzel izmed ostankov kos mesa za svojega sokola. V veži je ležal močni klapouhi pes Tiger, zvit v kolač. Ko je začutil prihodnika, je vstal, se iztegnil, mu šel na proti, mahal z repom, zvijal život in se sukalo okoli debelega gospoda. Vitez ga je malce pogladil po glavi, potem pa ga je zapodil nazaj in zavil na veliko grajsko dvorišče.

Mnogobrojna jata golobov se je dvignila od t al in se ponesla z rahlim zvenenjem perotnic na streho nasprotnega poslopja. Na prisojni strani je mogolal zrak od vročine ob močno utrjenih zidovih in ob stebrih hodnikov, koder jih ni pokrivala zelena vinska trta. Pod solnčno uro je pestrela slika svetega Martina; glava njegovega belca je bila sicer mnogo bolj podobna jelenji ali ovčji, toda rimski kavalerist je moško in trdo sedel na svojem čudnem konju in podajal svoj modri plašč nagemu beraču, prezebajočemu sredi snega. V senci, ob srednji hiši in ob vodnjaku so počivale in se kopale kokoši v pesku in prahu. Pri vhodu na vrt je vodila pavica svoje mlade, dočim je pav, ničemurni gizdalin, bahato vozil svojo lesketavo pisano kočijo po solncu. Zraven hleva sta zehala dva hlapca ter leno snažila jermene in stremene. Nekaj vojščakov je sede ali leže smrčalo med strelnimi linami pri velikih topovih.

Vitez Ahac jo je primahal na konec dvorišča do pesjaka in sokolnjaka. Za leseno ograjo so lajali, cvilili, renčali in se podili lovski psi. Majhni čemerikavi hlapec Bajukov Miko, imenovan „pasji stric“, jim je bil pravkar prinesel kosila.

„Mrhe grde!“ je kričal venomer. „Čakajte, čakajte, dam vam jih s palico! Pusti ga, kuzla! Semkaj, Belas! O ti drhal požrešna!“

Vitez Doljanski si je nataknil debelo sokolarsko rokavico na levo roko in stopil v sokolnjak. Tukaj, v visoki leseni utici, so sedeli priklenjeni na lesenih drogovih lepi sokoli, ukročeni in izučeni za lov na čaplje, jerebice, zajce in drugo divjačino. Vsi so dvignili glave.

„Odisej!“ je poklical vitez Ahac svojega najljubšega sokola.

Odisej je takoj spoznal svojega gospoda in poizkušal zleteti proti njemu. Vitez Ahac mu je dal mesa. Tedaj je zašumelo po vsem sokolnjaku; vsi sokoli so nemirno krilili in zamahovali s perotnicami, da je sapa odnašala izpadlo perje in prah v zrak. Ko je Odisej pogoltnil svoj kos, mu je njegov gospod odpel verižico. Precej je skočil krasni ptič na orokavičeno pest, se dobrikal, priklanjal glavo, grgutal krotko in se dal božati in z rokavičnim jermenom mirno privezati za nogo.

Vitez Ahac se ga kar ni mogel nagledati. Toda on ni bil edini plemenitaš, ki je bil kar zaljubljen v svojega sokola. Aristokratje so jih jemali s sabo, kamorkoli so se napotili. Sokoli so jih spremljali na vojsko in v cerkev. Celo škofje in prelati so jih imeli pri velikih mašah poleg sebe.

Nekoliko hitreje je korakal debeli vitez proti konjušnici in se obrnil k starejšemu hlapcu v usnjati kamižoli in ozkih irhastih hlačah.

„Marko! Osedlaj Žoltka in Šarca! Mojega oprode danes ni doma; zato me spreliš ti! Boš videl, da bo prav, ako boš jahal z mano.“

Matkovičev Marko je bil precej velik in primerno plečat mož z opaljenim trdim obrazom in bistrimi očmi. Lica so mu bile razjedle osepnice. Obradoval se je, ko je slišal, da ga namerava vitez za nekaj časa rešiti dolgočasne puščobe na grajskem dvorišču.

„Kam pa odrineva, milostivi gospod?“ je vprašal naglo.

„Molči pa stori, kar sem ti ukazal!“ je velel vitez Ahac in se okrenil k mlajšemu: „Jure, Jure Bahorjev! Kaj prodajaš zijala Pomagaj Marku!“

Slugi sta se požurila. Marko si je opasal široko kratko sabljo in si pripel samostrel ob boku. Zadel si je na ramo tul in zavezal njegove jermene na prsni. Kmalu potem sta hlapca privedla konja iz konjušnice na dvorišče.

Rumenkasti Žoltko ni bil posebno lep, pač pa jako močan, tako da bi mogel nositi težkega Ahaca tudi v železnem oklepu z orožjem

vred. Zato ga je vitez Ahac visoko cenil in ga hvalil, da je Zoltko pravi potomec najboljših izmed petero slavnih kobil kralja Salomona! Tudi belo-rjavo marogasti Šarec je bil jak, težak konj; niti on nikakor ni bil ustvarjen za parado, marveč za boj.

Marko je ustavil oba konja, Jure pa je držal gospodu vitezmu nerodni veliki stremen. Debeli Ahac je vtaknil levo nogo v stremen in nekaj trenutkov okorno skakotal na desni nogi ter miril sokola, ki se je s svojimi ostrimi kremplji krepko držal rokavice. Zdajci pa se je dvignil v globoko sedlo laglje, nego bi kdo pričakoval od tako težkega jahača. Pomajal se je konj pod pezo in zardeli vitez je sopol vsled napora malo hitreje. Jure mu je podal široke uzde. Konj je potresel svojo rumenobelo grivo.

Tačas je prišla na dvorišče varuhinja Jerica z malo komteso, ki je z nežno skrbljivostjo pestovala svojo preljubo punčko.

„Ujček, kam pa jahaš?“ ga je vprašala z zvonkim otroškim glasom.

„Malo naokoli, mlada mati!“ se ji je namuzal ujec.

„Rajši ostani doma, da te ne ujamejo hudi Turki!“ ga je svarila s plašnimi očmi. „Pojdi rajši z mano na vrt k mami!“

„Marajo Turki zame!“ ji je odvrnil vitez Ahac veselo. „Nisem tako lep. In kje so še Turki! Zdaj še doma štruklje kuhajo! Le pridkana bodi! Varuj te Bog!“

In poščegetal je svojega konja z ostrogami. Toda Žoltko je bil pameten in preudaren kopitar. Ljubil je zmernost in zložno življenje ter sovražil nepotrebno poskočnost in razuzdano vihravost. Lepo počasi, skoraj svečano je nesel svojega gospoda odtod in s svojim dolgim repom odganjal muhe, ki so ga bile zvesto spremile iz konjušnice.

Pri velikih grajskih vratih se je pokazal vratar Mate Hudak, majhen širok možak z debelimi čeljustmi in kratkim krivim nosom. Ob levem boku so mu viseli ključi, spredaj pa mu je nihal nekoliko zavit rog na dolgem jermenu. Svoje orožje, svoj vratarski buzdovan, ovit z usnjem in obit z žebli, je naslonil Mate na obokani zid in hitel odpirat. Ječe so se otvorila močna železna vrata. Ropotaje in škripaje se je spustil vzdizni most na zarjavelih verigah čez grajski jarek. Par žab je skočilo z elegantnim skokom pred jezdecema z brega v mlake in luže med bičevje napol suhega jarka. In most je odropotal za njima zopet kvišku.

Vitez Ahac je sedel na konju tako udobno in lagotno kakor na klopi in se pogovarjal s svojim sokolom.

Pot je vodila malone vedno skozi gozd; bila je jako slaba, ujedena, mestoma podobna jarku. Na osojnih straneh sta se pogrezala konja včasí donad kolen v blatne mlake, drugod pa sta se udirala v globok pesek. Praznično tiho je mirovala hosta in jasa... Molčalo je v drevju, v grmovju, v praproti in travi, molčal je gozd kakor začaran.

Naenkrat pa je jel Markov konj nemirno striči z ušesi in širiti nozdrvi. Izza velike temnosive skale, tupatam obrastle z zelenim mahom, se je zasvetilo dvoje strastnožarnih oči v razoranem rjavem obrazu.

Hkratu sta se ustavljala oba konja in vohala po zraku. Markov Šarec je srdito grizel žvale in se poizkušal popeti na zadnjih nogah. Sokol Odisej je razburjen mahal s krili.

„Kaj pa je?“ je vprašal vitez Ahac, nekoliko nemiren. „Marko!“

„Ciganka!“

„Kaj?“

„Ciganka! Ciganka!“ je šepetal Marko...

„Pojdi, pojdi, ciganka!“ se je upiral vitez Ahac. „Jaz nisem videl nobene žive duše, ničesar ne! Morda je bila lisica ali druga žival. Menda se ti blede?“

„Jaz pa sem jo videl prav dobro, četudi le za trenutek!“ je trdil Marko z vso odločnostjo. „Bila je stara ciganka! Rdeče in rumeno pisano ruto je imela na umazani sajasti glavi in razkuštrani črni lasje so ji viseli po prsih. Kaj je ne bi bil videl! Hej — kako so se ji bliskale hinavske oči! In ko bi trenil, je izginila v goščavi!“

„Je bila sama?“

„Sama.“

„Potepenka tatinska!“ je kričal vitez Doljanski v gozd. „Česa pa iščeš v gozdih grofa Blagaja?“

Vse je ostalo tiho in pokojno...

„Hej — kje je že zdaj, čarovnica črna, stara!“ je dejal Marko in zaničljivo nakremžil usta.

„Slabo znamenje!“ je šinilo zdajci vitezu Ahacu po glavi. Jezil se je ob tej neprijetni misli.

Konja sta se pomirila. Hitreje sta jahala jezdeca skozi tajnstveno mirno hosto.

Satura.

L. Pintar.

V majniški številki drugega letnika „Germanisch-romanische Monatschrift“ je priobčil dr. Primož Lessiak članek z naslovom „Alpendeutsche und Alpenlawen in ihren sprachlichen Beziehungen“. Ta spis se mi zdi važen za raziskovalce krajnih imen in zato sem se namenil tudi nanj opozoriti, kakor sem opozoril lani na nekatere druge njegove spise krajnoimenske vsebine. V tem spisu nam razkazuje pisatelj zlasti v zgodovinsko-glasoslovnem oziru vplivanje nemščine na slovenščino in nasprotno ter vsporeja v tem smislu nemška krajna imena s slovenskimi n. pr. Zwickenberg t. j. Zwischenberg pa „Strieden aus slow. *Srednje d. h. in der Mitte gelegener Ort“, dalje Pflugern (t. j. Pflügern) pri Šentvidu pa Pflausach, v starejši obliki Plausach [Plusach], da je to staroslov. *въ Pluzahъ* (bei den Pflügern) i. t. d. — Kakor Zwischenwässern (Med vodami) mi je tudi razumljivo krajno ime Zwischenbergen (Med gorami), toda Zwickenberg mi pa ni razumljiv. Razlago, kako naj bi bil Zwickenberg v zvezi s Zwischenberg, moram prepustiti torej drugim, o imenu Strieden pa se mi zdi, da bi ga bolj kazalo izvajati iz feminina Sreda (Mitte) nego iz posubstantivljenega pridevnika srednjega spola, (lokal: Srednjem). Posubstantivljeni pridevniki v srednjem spolu utegnejo biti med krajnimi imeni precej redki n. pr. Hudo, Golo i. t. d.; bolj navadno so le v zvezi s samostalniki n. pr. Gorenja, Srednja, Dolenja vas ali Gorenje, Srednje, Dolenje brdo, in dalje Mali jelnik, Veliki cirknik, Stara vas, Nova sela, Mokro polje, Mrzli log, Dolge njive i. t. d. zlasti velja to za pridevnike, ki so nekako relativnega značaja. Kako čudno bi se glasilo n. pr.: fantje iz Malega so šli v Veliko vasovat, mimo Starega so prišli v Novo in gledali proti Mokremu. Torej *Srednje (in der Mitte gelegener Ort) pač ne bo obveljalo! Tisti končni *n* v imenu Strieden ni morda sled slovenskega sufiksa -nj, ampak nemška lokalova (ozir. dativova) končnica šibke sklanjatve, kakor n. pr. auf Erden (na zemlji). Primeriti se dá z imeni Ročica (Rotschitzen), Suha (Zauchen), Sekira (Sekirn), Trata (Tratten), Kočuha (Gotschuchen) i. t. d., torej Strêda *срѣда* Strieden. — Tudi „v Pluzah (bei den Pflügern) meni ni toliko jasno, da bi mogel naravnost pritrditi; toda če bi hotel to razmotrivati, bi me to predaleč zapeljalo. — Da je Ragnitz slovensko ime, je po končnici soditi, čisto verjetno; da je pa to toliko

kot *Raknica (Kroisbach), se nam vidi nekoliko čudno, kajti pričakovali bi Račnica, ali pa je morda ta oblika nastala iz Rakovniča in ne s posredovanjem pridevnika „račn, ampak „rakovn“. Primeri imena Pegnitz, Glognitz, Liegnitz pa „gnes, gnar“ za „dnes, dnar“. Vondrák v svoji primerjalni slov. slovnici str. 461 uči, da se je stari sufiks -ika razmeroma redko ohranil, ponajveč še v rastlinskih imenih, večinoma pa da se je spojil z *-iča (-ьца) v -ica (-ица). Lessiakova razprava pa nam našteva tudi imena rek in potokov na „-ika“ n. pr. Lesnika (Liesing) potok v lesu (gozdu), Žabnika (Sarming) žabji potok, Rudnika (Reudling) rudonosna voda, Plavnika (Plank) plavitvena t. j. za plavljenje lesa primerna voda i. t. d. Večina takih imen je pa vendar na „-ica“ n. pr. Jasenica (Eschenbach), Trnica (Türnitz = Dornbach), Sopotnica (Oppotnitz) šumni potok s sopoti in slapovi i. t. d. — Iz nemških oblik Aßling (Jesenice), Affriach (Javorje), Auerling (Javornik) sklepa razpravljatelj, da v tisti dobi, ko so se začeli Nemci naseljevati po naših krajih, slovenščina še ni poznala začetnega „j-“ v teh besedah. Primeri stsl. азъ (jaz), агньдъ (jagned) i. t. d. —

Zanimivo je, da se nahajajo še besede, ki so pri Nemcih že prišle v pozabo, ohranjene med Slovenci n. pr. gmejten (vesel) iz srvn. gemeit, raj (ples) iz srvn. reie, jegati (reči) iz srvn. jehen (Prim. Letop. slov. Mat. 1895, str. 13) i. t. d. — Da je bil vpliv nemščine močnejši, je naravno, toda tudi vpliv slovenščine na nemščino se dá izpričati zlasti pri izrazih, ki se tičejo kmetijstva in poljedelstva. Pri ravnanju s konjem in psom velja nemščina, pri onem s kravo in volom pa vindiščina.

Iz govedjih imen „šterna, bavhija, cika, hirsca“ i. t. d. sklepa razpravljatelj, da so alpski Nemci glede živinoreje Slovence nadkriževali; — meni se zdi to sklepanje šibko utemeljeno, ker imamo poleg teh še dovolj lepih domačih govedjih imen „rusin, belec, rumenec, kržè, ruček, mavra, belša, ruména, rudečka, plavec in plavka“ in tudi o zgoraj navedenih še ni popolnoma dokazan njih domnevani nemški izvor. — Za svinjerejo in perotninarstvo pravi g. Lessiak, da je vindiščina dala nemščini nekaj izrazov — in pa za skopljene živali; toda vzgledi, ki jih za to zadnjo trditev navaja, se mi nikakor ne zde srečno izbrani in so videti dokaj neverjetni. Izraz „patšele“ (rezana svinja) naj bi se izvajal iz slov. glagola „pačiti“ in „koap“ (skopljen bravec) iz glagola „kopiti“ in „grul“ (koštrun) iz slov. glagola „kruliti“ (verstümmeln)?! — Navadno izvajamo glagole 4. vrste iz samostalnikov, ne pa nasprotno imen iz gla-

golov 4. vrste. Ali naj izvajamo po tem takem tudi „pujcek in pujsek“ in kočevski „paitse“ (Tschinkel 202) pa belokranjski „pace“ in „pacek“ tudi iz glagola „pačiti“? (primeri Schmeller 312 s. v. Bättschelein.) — Ali naj izvajamo „kopun“ (Kaphahn) tudi iz glagola „kopiti“, in ne iz lat. „cappo“ (stvn. kappo, srvn. kappe, Hans-Sachsov „kopp“)? Ali ni morda „grul“ v zvezi prej s Krolle = Locke, Zotte, nego pa s „kruljav“ in „kruljiti“ (truncare), torej dolgodlakež ali gostovolnatec ovčjega rodu, bodisi oven ali ovca ali kuštrovolnat koštrun, ne pa „pokruljenec“ (der Vestümmelte), vsaj g. Lessiak svoji razlagi sam dostavlja „beide in der Bedeutung Hammel, aber auch Schat überhaupt. Včasih pravijo „umgekehrt ist auch gefahren.“

Veliko zanimivega in poučnega je v tej razpravi, vse dognano pa še ni. Medsebojni vplivi so, kjer se dva naroda zadevata, neizogibni; razlaga teh vplivov pa bodi vselej pravilna in pravična. —

Da so bivali Slovenci in Nemci drugi med drugimi pomešani, o tem — pravi g. Lessiak — ne pričujejo samo listine s podpisi nemških in slovenskih prič, govoreče o slovenskih in nemških kmetijah v istem okraju, nego žive priče za to so i krajna imena nahajajoča se blizu med seboj, izmed katerih je eno nemško drugo enakega ali sorodnega pomena pa slovensko. Dokaj zgodaj pa se je morala začeti asimilacija, zgodaj so jeli dobivati slovenski kraji nemška imena in slovenski plemenitniki so si jeli nadevati nemške priimke (cf. Schönbach v večernem listu Dunajčanke 1908.). Jasno je, da je moralo ob takih razmerah mešanje kulture in jezika hitro prospovati. In kakor je pri Slovencih vse živetje, šege in navade, stavitev in zidava hiš, narodne pravljice in narodne pesmi, narodno verstvo in praznoverstvo ali vražarstvo vse prepojeno z nemškimi elementi, tako tudi njihov jezik — narodov jezik seveda, ne pa sedanji z mnogimi slovarskimi in skladoslovnimi iz drugih slovanskih jezikov ali iz slovenščine starejših dob vzetimi izposoditvami in pa z izrazi novega kova popravljeni pismeni jezik. Tako g. Lessiak. No, razlika med prstonarodnim in med pismenim jezikom se nahaja menda povsod, ne samo pri Slovencih, — in če hoče biti to morda kak očitak, mislim, da se ni popolnoma posrečil, gotovo pa je, da je starejše vplivanje, ki zadeva le bolj posamezne besede, bilo dosti manj raznarodovalno, nego novejše, ki sega že globlje v ustroj jezika, — v skladoslovje.

Kako mogočno da se je razvijalo jezično mešanje, o tem svedoči po trditvi g. Lessiaka istina, da v rožanščini izmed 130 stonovskih imen dobimo baje samo te-le slovenske izraze: „hlapec,

dekla, pastir, ribič, tkalec, šivilja, kovač, žrebljar, strehar, sitar (rešetar), lončar, rezar“, — drugo je pa iz nemščine: „žnidar, šuštar, murar (Maurer), štamec (Steinmetz), cimperman, habnar (Hafner) itd.; celo slovenski kmet da se je moral umakniti nemškemu pa uru. Tako je že baje slovenščina v Rožu na izmiranju; — morda pa le ni tako hudo! — menda poleg murarja, habnarja in paura še vedno živi zidar, lončar in kmet in kakor nam Žane z Iblane in Bóltatu Pepe s Kudeluga ne smeta veljati za vzor pristne ljubljansčine, tako mislim da tudi rožanščine ne gre soditi po neokusnem poturčeniškem spakovanju, — marsikaj se morda tudi pretirava. Ne bom dejal, da ni slišati v koroščini izrazov „ajnfol (domislek), hauptštót (glavno mesto), podegost (topličar, t. j. letoviščar v toplicah)“ s preglašeni množinskimi oblikami „ajnfefe, hauptštete, podegeste“, da ni mogoče, da bi kdo rekel „to je za skoz iti“ (es ist zum Durchgehen), „gori peljati se“ (sich aufführen). To vse je lahko mogoče, vendar se človeku vsiljuje misel, češ da je moral dotičnik s posebno slastjo nabirati takih posameznih kosmatih germanizmov, da se bolj diskreditira uboga na izmrtje obsojena vindiščina. Če je pa res, da vlada tako spakovanje med prostim ljudstvom široko po deželi, tedaj bi človek sodil, da se taka zmešnjava namenoma pospešuje, kajti po mirnem naravnem razvoju se taka dekadenca ne more tako lahko izcimiti. Cerkev in šola, kje sta s svojim vplivom in z dostojnim spoštovanjem naroda in njegovega jezika! —

Kadar torej g. razpravljatelj začne naštevati izraze iz žargona rešpehtarjeve kuharice, nas mora naravno nekoliko ozlovoljiti — še bolj žalostno pa je, če najdemo med domačimi listi takih, ki s podobnimi izdelki skušajo ugajati jezični dekadenci nižjih slojev, ki s plevelom vsakdanje, vrhu tega pa še grdo pretirane jezične zaničnosti moré in zatirajo plemenito rast prave narodne slovenščine. — No, če referent v znanstvenih poročilih take sicer žalostne istine omeni, je to še odpustljivo, če nas tudi prijetno ne boža, — samo da nam pouličnega žargona ne razširja čez celo okrožje prona-rodne govorice po deželi. — Tem bolj nas pa razveseli, če prinese tu pa tam na dan kako lepo domače ime iz starine, če n. pr. vsporedi krajni imeni „Mooswald“ in „Tschriet“ — češ da je to slovenski „črêta“ t. j. močvirna tla v gozdu; od tod krajna imena „Črêtez“ in „Črêténa ravan“. — i. t. d.

Naj končam, opozoril sem na ta poučni spis, da bi vsega pre-rešetali, pa ni časa, ni prostora. —

Književna poročila.

Dr. Bogumil Vošnjak, Ustava in uprava ilirskih dežel (1809—1813).

Prispevki k nauku o recepciji javnega prava prvega francoskega cesarstva. Izdala „Matica Slovenska“. Natisnila „Narodna tiskarna“ v Ljubljani, 1910. V. 8°. 4 l.+285.

Stoletnice Napoleonove Ilirije se je spomnila „Matica Slovenska“ z imenovanim Vošnjakovim delom, ki je z ozirom na snov in način obravnave osamljeno v slovenskem slovstvu. Glede vrednosti odtehta letošnje Matičine knjige, kar je seveda samo relativna hvala, ki je ravno vsled svoje relativnosti premajhna za spis, kakršen je Vošnjakova razprava. S tempa ne rečem, da sem zadovoljen ž njo. Ogledati si jo hočem z znanstvenega in domačega, slovenskega stališča.

S prvega stališča očitam Vošnjaku, da govore iz njega preveč tuji raziskovalci, dasi moram v isti sapi pohvalno priznati izredno marljivost, s katero je proučaval najboljše strokovnjake na polju ustavnih in upravnih problemov. V normalnih razmerah je sicer samo ob sebi umevno, da se ne loti nikdo vprašanja, čigar literature ne pozna, pri nas pa je treba to po navadi posebe omeniti. Znanje literature dotičnega vprašanja nas pa ne more zadovoljiti pri pisatelju Vošnjakove vrste; pri njem si želimo, da govori iz njega lastni duh in ne samo razni viri. A ravno za te se skriva Vošnjak pri večini vprašanj. Zato nima knjiga tiste vrednosti, kakor bi jo lahko imela. Tu mislim pred vsem na prvi del spisa, na „Zgodovinske, filozofske in državnopravne temelje Napoleonovega ustavnega in upravnega sistema,“ v katerem se kaže tudi neka druga Vošnjakova napaka. Za isti pojem rabi namreč različna zaznamovanja, ne da bi nam to kako naznačil, n. pr. s tem, da bi napisal takoj, ko pride do pojma, vsa imena, ki jih misli rabiti zanj, ali bi pa omenil pri novi besedi i prejšnje ime. Tudi izključna raba francoskih mesečnih imen brez pristavka latinskih ni na mestu, ker ovira nemoteno uživanje dela.

Uživalo ga bode itak malo Slovencev. Z domačega stališča je namreč Vošnjakova razprava zgrešena. Prvi del bi moral biti na vsak način veliko krajši. Kar je povedal Vošnjak na sto in treh straneh, bi lahko razložil na manjšem prostoru tako, da bi nič ne trpelo umevanje drugega dela, „Ustave in uprave Ilirije.“ Zato naj bi pa Vošnjak ta del razširil. Porabil naj bi po možnosti vse tiskane vire o tem vprašanju in prebrskal arhive in knjižnice, kolikor bi jih mogel, ter nam podal popolno in živo sliko francoskega gospodarstva v naših krajih, ker zanima pretežno večino Slovencev le to, ne pa temelji Napoleonovega ustavnega in upravnega sistema, katere nam je pokazal Vošnjak v precej suhoparni in deloma nepregledni obliki. Pred glavni del svoje knjige je postavil na škodo članov „Matice Slovenske“ previsoko goro, skozi katero se bode prerilo malo Matičarjev, da pridejo v zaželeno deželo „Ustave in uprave Ilirije,“ katere slog jih tudi ne bode zadovoljil. „Zaključek“ pa jih bode čisto prepričal, da ni razdelil Vošnjak snovi prav.

Rabo lepo in razmeroma vestno tiskane knjige olajšuje pridejani zemljevid ozemlja Napoleonove Ilirije (narisal prof. Ivan Žnidaršič v Gorici), otežujejo pa na koncu posameznih poglavij pridejane opombe. Te spadajo ali na konec knjige, ali na strani, kjer so natisnjena mesta, katerim so namenjene.

Končno še nekaj o jeziku: Vsak bralec bode našel v knjigi izraze, pa tudi oblike ali razvrstitev besed, torej marsikaj, s čimer ne bode zadovoljen. Deloma je temu vzrok neenakost naše pisave, vendar mislim, da bi lahko opustil Vošnjak besede, kakor stalež ali razkomadan, ker se glasi veliko lepše stan ali razkosan. Čemu grško-srbohrvaška izposojenka razkomadanost, ko imamo za to lep domač izraz? Ni prav, da hočemo onečistiti svoj jezik celo z neslovanskimi tujkami na ljubo novoilirskemu gibanju. Rajši naj čistijo v takih slučajih Iliri onkraj Kolpe in Sotle svoj jezik z našimi besedami.

Dr. Lokar.

Dr. Matko Potočnik, Vojvodina Koroška. II. zvezek. Zgodovinski opis. S 13 slikami. Izdala „Matica Slovenska“. Ljubljana, 1910. V. 8°. 148 + II. str. (Slovenska zemlja“, VI. del).

Pri oceni drugega zvezka Potočnikove knjige bi moral navesti iste stare napake glede načrta „Slovenske zemlje“, kakor sem jih omenil lani o prvem snopiču (prim. „Lj. Zvon“ 1910, str. 497); kajti tudi z zgodovinskega stališča ne moremo odobravati opisovanja slovenske zemlje po sedanjih političnih pokrajinah. Na ta način se ponavljajo ista poglavja, n. pr. karakteristik prazgodovinske dobe, priselitve Slovencev itd., ali pa se za več dežel enotne dobe tako raztrgajo, da ne dobimo nikjer dovolj jasne slike: Turški boji, protestantizem itd. se omenjajo pri vseh deželah, o njihovem pomenu za Slovence kot narod pa še nismo slišali zaključne sodbe.

Potočnikovo delo je spretno sestavljena poljudno znanstvena kompilacija, ki bo ugajala predvsem Koroščem, ker nudi precej podrobnosti in lokalnih zanimivosti; posebno pa nas veseli odločno narodni duh, ki preveva knjigo. Žal, da gospod pisatelj tudi letos ne navaja uporabljene literature. Razdelitev tvarine po vladarjih je zastarela in ne odgovarja več modernemu zgodovinskemu opisu. Zunanji politični dogodki so razpredeni preširoko, prekratko pa se opisuje notranja, socialna zgodovina koroških Slovencev, in edino ta je naša prava zgodovina. — Da so maloštevilne slike v tako važni Matični publikaciji s par izjemami slabe, to ni pisateljeva krivda.

Jos. Breznik.

Slavko Klepec, Zbirka slovenskih citatov in aforizmov. V Ljubljani 1910. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8°. XIV. + 212 str. Cena broš. K 2-50, vez. K 3-50.

G. Klepec je marljivo čital naše pesnike in leposlovce, in kadar je srečal po svoji sodbi kako duhovito misel, jo je zabeležil, in ko je postal kupček zapiskov primerno visok, jih je po abecednem redu razvrstil, zaznamoval s številkami od 1—1086, izročil tiskarju, in tako smo dobili novo knjigo z dokaj čedno zunanostjo. Pa tudi njena notranjost bi lahko bila mnogo zanimivejša, ako bi njen urednik bolj izbiral ko pa nabiral, ako bi nabrano gradivo uredil po vsebini in ne mehanično po abecedi začetnic. Tako je na pr. Gregorčičeva pesem „V srce si glej!“ razkosana v manjše in večje dele pod številkami 5, 800, 830 in 1027. Enako se je godilo tudi drugim. Stvarni seznamek pred citati je namreč sestavljen prenerodno in prepovršno, da bi nam služil tako, kakor na pr. Friedov v slovarčku nemških citatov iz Reklamke, ki je bil našemu nabiratelju najbrž vzor. Citatom je dodal vir: pisatelja in spis; toda k navedbam virov bi lahko pripomnili to in ono. — Med raznimi dobrimi deli, ki jih naša kritična javnost pripisuje tej knjigi, sem čital nekje dovtipu podobno opazko, da bo ta zbirka dobrodošla zakladnica učiteljem slovenščine, ko bodo v zadregi za naslove nalog. Mislim pa, da bodo gospodu nabiratelju

še bolj hvaležni oni, ki morajo v potu svojega obraza iskati primernih fraz za staromodne albume naših institut; tem na ljubo je nanizal g. Klepec v svojo zbirko dolgo vrsto plitvih in gapljivih citatov — o Ljubezni.

J. Poljanec.

Ante Beg, Slovensko-nemška meja na Kočevskem. V Ljubljani 1911. Založil L. Schventner 8°. 46 str. Cena K 1.—

S to brošuro je g. Beg zaključil v glavnih obrisih pregled o slovensko-nemški meji. O jezikovni meji na Kočevskem je pisatelj poročal na prvem obrambnem tečaju meseca julija 1910 v Ljubljani, in v tej prvotni obliki je izšel spis tudi v tisku. Vsebina mu je informativnega in agitatoričnega značaja, tuintam nekoliko tendenciozno pobarvana. Najbolj zanimivi so oddelki, v katerih nam opisuje jezikovne razmere posameznih občin na podlagi vladne in zasebne statistike. Poučno za nas bo primerjanje teh rezultatov s številkami zadnjega ljudskega štetja; najbrž se še tudi na Kočevskem ni ustavilo sistematično in nasilno izpodirvanje našega življa. Prodirajoči element Slovenci nismo bili nikdar, da pa nam peša tudi defenzivna moč, to je slaba perspektiva za bodočnost. — Pisatelj je dodal par črtic o nemških kolonijah na Gorenjskem, te so: Šiška, Domžale, Jesenice, Sava, Javornik, Tržič, Mojstrana in Fužine. Na podlagi izida ljudskega štetja l. 1900 je sestavil I. Mačkovšek o Kočevskem pregledno karto, na kateri so naznačene med drugim tudi vse politične meje. — Aktualna knjižica bodi priporočena vsem, ki imajo voljo in moč nesebično pomagati slovenskemu narodu!

J. Š.

Zemljevid važnejših rudninskih najdišč na Kranjskem in v sosednjih pokrajinah. Iz dr. VI. Herletove knjige Kemija in mineralogija. Ljubljana 1911. Izdalo in založilo društvo slov profesorjev v Ljubljani. Cena 30 v. —

„Ruda, kupčija tebe redé!“ poje o naši domovini Valentin Vodnik. Zares — z rudami je slovenska domovina precej obdarjena, kakor kaže ta zemljevid. A od Vodnikovih časov se je marsikaj izpremenilo. Takrat je Kranjsko slovelo po železnih rudnikih v Bohinju in ob Krki, danes so te fužine opustili; tem večjega pomena sta veliki premogovnik Zagorje-Trbovlje-Hrastnik ob kranjsko-štajerski meji ter idrijsko živo srebro. Premog in živo srebro sta največje bogastvo naših gora. A tudi drugih rud ne manjka: srebra, svinca, bakra, boksita, mangana, antimona in morske soli. — Zemljevid, prvi te vrste na Slovenskem, bo zanimal poleg prirodoslovca in geografa tudi vse one, ki so vneti za gospodarski napredek našega naroda, ki mu je treba poleg kmetijstva tudi rudarstva in obrti.

M. P.

Viktor Steska, Slikar Janez Wolf (1825—1884). Pomnoženi ponatisk iz „Dom in Sveta“. V Ljubljani, 1910. 8°. 121 str. Cena K 1.—

Steska, marljivi in vestni nabiratelj gradiva za bodočo zgodovino slovenske umetnosti, nam je opisal življenje in delovanje odličnega slikarja J. Wolfa, ki je posvetil svoj kist predvsem cerkveni umetnosti. Življenjepisa nam razgrinja umetniško romantično mladost na Dolenjskem, vojaško življenje v Italiji v burnih letih 1848. in 1849. ter žalostne družinske razmere, ki so mu često grenile veselje do dela. Že kot častnik je obiskoval akademijo v Benetkah in ko je dal slovo vojaškemu stanu, se je popolnoma posvetil slikarstvu. L. 1858. se je vrnil v Ljubljano, kjer mu ni manjkalo naročil. Wolf je bil spreten risar in dober kolorist ter je delal za nizke cene. Znamenite so njegove freske. Steska našteva v časovnem redu njegove mnogoštevilne slike po raznih cerkvah na Kranjskem, Štajerskem in Goriškem. V 26. letih je ustvaril mnogo, akoravno mu življenje ni kazalo prijaznega lica, kakor tudi ne drugim našim umetnikom. — Velik je bil Wolfov vpliv na sodobno slikarstvo;

vsi so ga kot veččaka v svoji stroki visoko cenili, mnogim je ostal pečat njegove šole globoko vtisnjen. Med njegovimi učenci so bili Janez in Juri Šubic, Miroslav Tomc, Simon Ogrin, Ludovik Grilc, Anton Ažbe; najzvestejši prijatelj mu je bil Ivan Borovsky, slikar v Ljubljani. Iz ohranjene korespondence odseva „pesniška, mehka, dovzetna, sanjava, toda po vednem izpopolnjevanju hrepeneča Wolfova duša“. Ta pisma pa tudi izpričujejo, da bi Wolf kot pisatelj dosegel prav častno mesto, ako bi bil krenil na to polje. Le malo umetnikov smo imeli, ki bi bili formalno toliko izobraženi, kolikor Wolf* (64—64). — Knjižica je s fotografičnimi posnetki opremljena, in spada po svoji zanimivi vsebini med naše najlepše monografije. S.

Knjige Slovenske Šolske Maticе v Ljubljani za leto 1910. Ravnokar je razposlala Slov. Šolska Matica svojim društvenikom — šteje jih 1792 — četrto knjig. Dr. L. Pivko nadaljuje „Zgodovino Slovencev“ (Poljudno znanstvene knjižnice II. zvezek), ki obsega dobo od 1276 do 1800. Oceno te knjige prinesemo, ko bo delo končano. — Iz „Didaktike“ nadaljuje prof. L. Lavtar „Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli“. — Prof. Alfons Vales je nabral „Kemične poizkuse s preprostimi sredstvi“, ki bodo učiteljem dobrodošli, saj zahtevajo pri kemičnem pouku poizkusi najvažnejše mesto. Nisem mogel uganiti, čemu sta na naslovnem listu poleg enega pisatelja še dva urednika, ko je vrh tega pisatelju rokopis pregledal tudi stanovski kolega. — Po svoji raznovrstni in bogati vsebini bo društvenike najbolj razveselil X. zvezek „Pedagoškega Letopisa“. Poleg običajnega pregleda o „Temah in težah poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1910“, ki ga je sestavil Jakob Dimnik, poročila o IV. občnem zboru „Slov. Šolske Maticе“, ki ga je priobčil Fr. Gabršek, poročila o delovanju Šolske Maticе l. 1910, ki ga podaja tajnik dr. Ljud. Pivko in imenika društvenikov prinaša Letopis iz pedagoškega slovstva kratko razpravo Fr. Finka o modernem stanju zgodovinske vede in zgodovinskega pouka. — Priznani srbski pedagog, dr. Milan Šević, je priobčil v izvirniku slovstveno študijo „Dečja književnost srpska“, katero objavlja zdaj tudi Letopis Maticе Srpske. Razprava je pisana lahko umljivo, zato smemo pričakovati, da jo prečita vsaj desetina naročnikov. Zasluzno in hvaležno bi bilo, ako bi se na podoben način obdelala tudi naša slovenska mladinska književnost. — S finim taktom in globokim umevanjem je pisana razprava ravnatelja H. Shreinerja „O seksualni (spolni) vzgoji“, za vsakega vzgojitelja važno in težavno vprašanje. — H. Družović končuje v lanskem Letopisu začeto razpravo „O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole“, in sicer govori letos obširno o učiteljskih izobraževališčih in kaže, kako se vprašanje glasbene vzgoje rešuje drugod. Glavni namen pisatelja je bil, zbuditi posebno v učiteljskih krogih zanimanje za glasbeno-pedagoška vprašanja; sedANJI pevski pouk bodi v službi umetniške vzgoje najširših mas. — Prof. Hešič razmotriva razmerje „Narečja in knjižnega jezika v šoli“ ter je formuliral v posnetku (str. 156—158) svoje nazore, kjer pravi, da narečje in knjižni jezik si samo ob sebi nista sovražnika, sta si kakor priroda in umetnost. Narečje je izhodišče, knjižni jezik cilj; narečje je sredstvo, knjižni jezik je svrha, in ta svrha je možna, dopustna in potrebna. f. Š—r.

Dr. M. Murko, Zur Kritik der Geschichte der älteren südslawischen Literaturen. An die Leser des „Archivs für slawische Philologie“. Laibach, Kommissionsverlag L. Schwentner. 1911. V. 8°. 36 str. Cena K 1'20.

V Amelangovi zbirki „Die Literaturen des Ostens“ je izšla koncem leta 1908. Murkova zgodovina starejših jugoslovanskih slovstev. O njej je napisal Vlad. Čo-

rovič v Srpskem književnem glasniku neugodno oceno, katero je z malimi spremembami objavil tudi v Jagičevem Arhivu (XXXII, 275—281). Murko se obrača v tej brošuri do čitateljev Arhiva in zavrača odločno vsa očitanja pristranske in kri-
vične kritike Čorovića. V svojem obširnem in rezkem odgovoru je Murko tudi po-
jasnil postanek in namen svoje literarne zgodovine ter na koncu objavil daljšo vrsto
ocen, ki so pohvalno pozdravile njegovo znamenito delo. —in—

Thon Jan, Karla Hynka Máchy cesta do Italije. (Zvláštní otisk z „Listů filologických“, roč. XXXVII.) V Praze 1910. V. 8°. 23 str.

K stoletnici rojstva češkega byronista Máche (1810—1836) je Jan Thon izdal in s komentarjem opremil njegov „Denník na cestě do Italie“, ki ga hrani Češki muzej. Dnevnik podaja impresionistično, v kratkih značnicah Máchove vtiske in doživljaje s potovanja. — Mácha se je podal na pot s svojim prijateljem Strobachom, pisateljem in poznejšim praškim županom, iz Prage dne 4. avgusta 1834. Sla sta peš skozi južno Češko, čez Linz, Salzburg, Innsbruck, preko Brennerja čez Toblach, Ampezzo, Cadore, Santa Croce, Treviso, Mestre v Benetke. Od tam sta se prepeljala po morju v Trst („Tržiště“). Njih gmotna sredstva so bila skromna. — Nas seveda zanimajo oni oddelki dnevnika, ki govorijo o Máchovem bivanju na Slovenskem, predvsem v Ljubljani v Prešernovem krogu. O tem je po Thonovem članku sicer že poročal prof. Ilesič v prvi številki letošnjega „Slovana“ (IX., str. 7—8), toda njegov referat ni brez netočnosti in napak; zato se mi zdi umestno, da podam do-
tični odstavek še enkrat v slovenskem prevodu.

Mácha in Strobach sta 28. avgusta zgodaj zjutraj zapustila Trst in šla po široki cesarski cesti proti Ljubljani. „Lepe krajine. Razvaline. Hude krajine. Niso nas razumeli. Češki vojaki. Arestant. Duhovni gospod je zvonil . . . Pili vino. Prva dobra voda. Prve češplje na trgu v Senožecah („w Senšicích“). Pohvaljen itd. Postojna („Adelsberg“). Gozdovi. Vojaki v njih na straži. [To so bile takozvane „ravbar-komande“ proti razbojnikom v lesovih]. Razvaljen grad. Novi grad Auerspergov. [Ta „Nový zámek Auersberků“ ne more biti Turjak, ampak „Planinski grad“ = Haasberg]. Prenočevanje. Piščeta brez jeter itd. der Verschwender. Walter als chevalier itd. Ich bewundre der Ntr. Šli spat. Pisal sem. Lahko noč. Vzel koledar.

29. Šli zgodaj zjutraj. Lepa krajina. Najlepša na poti v okolici Ljubljane („Liublianě“). Drug Dunajčan. Ljubljanski grad. Neumanna sva srečala. [Thon citira v opombi pismo Janeza Čopa bratu Matiji z dne 17. junija 1834, kjer je tudi govor o nekem Neumannu. Prim. L. Pintar, Preš. album, str. 765. Thon dokazuje iz tega pisma, da je ta Neumann isti, o katerem govori Mácha]. Moravci so se priglasili. Log pred mestom. Sli na policijo. Sami Čehi. Knjige kupovali. Gospod profesor. Šli h gosp. dr. Prešernu. G. dr. Crobath. Vabilo. Dobili smo knjige. Kupili. Iskali sobo. Nazarar. Črni orel, Nro. 5. Kaffehaus pred Theatrom. Promenada. Stoji na tablici: Zur Bequemlichkeit der Spazierenden wird gebeten, das Begrüßen durch Abnehmen des Hutes zu beseitigen. G. Prešeren in g. Brauner sta prišla v kavarno po naju. Draga kava za 20 kr. Šli smo na rake. Med tem smo pili vino in jedli kruh. Nato je prišel g. dr. Crobath in g. dr. Toman. Tako smo bili sami juristi. Jedla se je ščuka. Nato so prišli velikanski raki 2 kt. 4 sem moral snesti. Nato pražen krap. Prelagal se je Kollár. Nato je prišlo drago vino v zapečatenih steklenicah. Govorilo se je o profesorju Vodniku. Kako (so?) sekljali špeh. Plačali naprej. Potem o Kopitarju. Prešernov sonet nanj. Abc-krieg. Nato se je govorilo o Korotanu. O Slaviji. „Pustili smo Slovane živeti“ [t. j. napivali smo Slovanom]. Potem se je pelo. G. Toman je

bil fidel. Poljub. G. Prešeren je skakal. Kje jih imate Nemci. Potem še bolj: Kar davno že itd. [Thon meni, da je to neka nemška sentimentalna pesem: „Lang, lang ist's her“]. G. Toman je tolkel po mizi in večkrat potegoval [iz kozarca] in krčali so z nami: že čas itd. Sava („Save“) in bliskale so se oči. Poln glas. Vabilo na drugi dan na tajno mesto ... Strobach je ležal na čelu. Peljali so nas domu. Mene g. dr. Crobath. Opetekal sem se. Kako smo prišli domu, ne vém. G. Prešeren in Toman sta dela (postavila) postelji [Máchovo in Strobachovo] skupaj. Silen trušč ... Hoteli metati stole. Zmerjal s svinjo itd. Bolezen. Valjal se v tistem. Ni vedel, da me je strašno ... Stokanje. Spomin. Note k sonetu. Bala se je, da bi ne bila zapeljana.

30. Red v sobi. Uredovanje. Snaženje. Čakali srajco. Sel po zajutr. Drugič. Nismo imeli nič dobiti. Schustersgellen. Gospa prezidentka. Natakar se je tresel do jutra. Dobili smo zajutr. Šel sem iskat g poročnika v. Lilienberg. Policaj. G. poročnik me je klical. Dobil sem eksemplar. Izselili smo se od orla. Šli smo se posloviti. Kastelic. Niso nas hoteli pustiti proč. Bunda. Ččinja. Da nas popeljejo do meje, da naj ostanemo pri obedu, da smo dekleta vznemirili. Suknja. Morali obljubiti. Iskali sobo Luknja. Šli iz Ljubljane. Srečali Nemca. Ležali čakaje ga. Zahod solnca. Modre gore. Prevoje. Konec sveta. Prenočišče. Dobra juha. Mleko.

31. Čakali. Šli počasi. Ljudje z božje poti. Brali. Vrata na meji [„Brána na pomezí“, kakšna? Thonov citat iz Palackega ni primeren] Substrarunt animos. Immortalis memoria. Prenočišče. Obara. Drug krožnik in servieta. Dolga noč. Siji. Razvalina. Čeh se je priglasil. — 1-ga. Mleko. Krajina. Kapele po gorah. Celje („Cilli“). Razvaline. Maslo. Zvečer razvaline. Konjice („Konowiz“). Jermenar, ki je pel: Gott erh. — kar se pri nas ne poje več. — 2-ga. Zgodaj šli proč. V Slov. Bistrici [Le to more biti „Weseriz“ = Wind. Feistritz]. Jedli česplje in koruzni kruh. — Potem prideta 3. avg. v Wildon in Gradec ter se vrtna preko Dunaja domov.

Mácha in Strobach sta torej v Ljubljani v Prešernovem krogu prav pošteno krokala. Tudi s Kastelcem sta se sešla. Stiki med Prešernom in Mácho so od tega počivanja gotovo obstajali. Direktne korespondence med obema pesnikoma nimamo. Preprečila jo je najbrž prerana smrt Máche. Thon citira Prešernovo pismo Čelakovskemu 22. avg. 1836 („Zvon“ 1882, str. 110), ko pošilja Prešeren več izvodov Krsta, pretega tudi za Mácho. Iz mesta „Der rege Eifer, der bei den Čechen nach den Berichten des Herrn Professor Pressel, H. Maha, Dr. Amerling herrscht etc.“ se da sklepati, da je Mácha Prešernu med tem časom kaj pisal. Na koncu pisma pozdravlja Prešeren „Herrn Maha und seinen Reisegefährten“. — Značilno za romantičnega pesnika je dejstvo, da si je vestno zabeležil v svoj dnevnik vsak grad in vsako razvalino.

Dr. Vinko Zupan.

Jug. Znani hrvaški literarni kritik Milan Marjanović je začel v Spletu izdajati poljudno znanstveno revijo, mesečnik „Jug“. Za programom uredništva čitamo članek o jugoslovanski osrednji banki; ing. P. Senjanović piše o stilu naše dobe, A. Dobronić o „Glasbeni izvedbi“, I. Bulić o našem industrijalnem in zdravilnem rastlinstvu; Rud. Bačić je posvetil članek desorganizaciji hrvaškega založništva, dr. F. D. Marušić poroča o rudarstvu v Dalmaciji. V oddelku „Književnost“ piše Ante Petravić o kritiku Čedomilu Jakši, dr. V. Lozovina o epigramu. Ostali oddelki so posvečeni umetnosti, prometu tujcem, orisu domačih krajev in dijaštvu. Vsebinska prvega zvezka je sicer dovolj raznovrstna, a ne bogve kako globoka. — Jug prinaša tudi slike in stane 12 kron na leto. Naročniki dobe kot prilogo „Kritiko“, zbirko književnih studij M. Marjanovića.

Š.

Rojstni dan Kopitarjev. Kopitar sam v svojem životopisu, ki ga je napisal leta 1839. in ki ga je po njega smrti objavil I. 1857. Miklosich v Barth. Kopitars kleinere Schriften, pravi, da je bil rojen leta 1780, 23. avgusta. Po tej Kopitarjevi „Selbstbiographie“ ponavlja isto J. Navratil I. 1880. v Kopitarjevi Spmcenici, toda z opombo, da „v krstnih bukvah Vodiške duhovnije, v katero spadajo Répnje, je pisano razločno: 21. avgusta 1780, a ne 23. dne. (Tako piše gosp. Jos. Marn v svojem „Jezičniku“ 1880 na strani 35.). Ker ni več krstnega lista Kopitarjevega, zato ne vemo, je li bila ta zmota v njem, ali se je pa zmotil Kopitar pišoč.“ Ta zadnji stavek Navratilov ne velja, kajti krstni list Kopitarjev se dobro ohranjen nahaja v licejski knjižnici in iz njega se razvidi, da je v popolnem soglasju s krstnimi bukvami, oziroma z Marnovo popravo v „Jezičniku“. — Ta krstni list si je dal Kopitar izpisati leta 1808, ko se je odpravil na Dunaj. Izpisal ga mu je župnik Juri Cebul 17. oktobra 1808 ter v njem potrdil, „daß Bartholme von den Jacob Kopittar mit seiner Ehegattin Maria, gebohrnen Roffmanin, beide katholischer Religion aus dem Dorfe Reppne Nr. 17, Nachbarschaft St. Aegidi, Pfarr Wodiz St. Margareth den Ein und zwanzigsten August Ein Tausend, Sieben Hundert, Achzigsten Jahr, ehelich gebohren und von dem Bartholme Watchnig als Kaplan in Gegenwarth des Matthäus Wergant und Maria Mrakin, beide Bauern Standes als Pathen den kristkatholischen Gebrauche gemäß in hiesiger Pfarrkirche St. Margareth zu Wodiz die heilige Taufe empfangen hat“. —

Za ljubljanske šole Kopitar, kakor je videti, ni potreboval krstnega lista, če si ga je dal napraviti šele pri odhodu iz Zoisove hiše. V svojem životopisu pravi Kopitar dalje, da so ga krstili Tags *darauf* [nach Landessitte auf den Namen des im Kalender vor- oder rückwärts nächsten bekannteren Heiligen] na ime apostola Jerneja. V krstnem listu pa ne stoji ničesa o tem, da šele drugi dan. To nesoglasje torej ni še rešeno; misliti se dá, da Kopitar ni nameraval napisati životopisa kot natančno po virih prepisujoč raziskovalec, ampak da je hotel spraviti na papir le glavne točke iz svojega življenja, kakor so mu bile nastopajočemu 60. leto še bolj ali manj živo v spominu. En dan sem ali tja, to ni tako važno, važnejše se mu zdi, da nam pové kaj o navadah na deželi pa o svojem imenu i. t. d. To priprosto pripovedovanje nekaterih prav priprostitih dogodkov iz njegovega šolanja, ministriranja in poznejšega bivanja v Zoisovi hiši prepleteno z raznimi krajepisnimi, zgodovinskimi in slovensčine se dotikajočimi opombami — to je ravno, kar nam njegov životopis tako prijetno omiljuje. Datumi niso glavna stvar, — priprosto po domače, a obenem poučno pripovedovati in reminiscence oživiti je bil pri tem skromni njegov namen. „Da sich Ende 1808 der Krieg von 1809 sichtbar genug vorbereitete, so mußte vor allem für unbeeirrten Aufenthalt in Wien, selbst für den Fall einer Belagerung (der dann wirklich eintrat) gesorgt werden. Kopitar ging also, nachdem er sein kleines patrimonium unter seine Geschwister vertheilt und einen Tag allein die Berge und Thäler seines jugendlichen Hirtenlebens wie zum Abschiede besucht hatte, Anfangs November 1808 nach Wien und ließ sich hier als studiosus juris immatriculieren.“ — Takrat si je tudi vzel krstni list.

L. P.

Tržaško glasbeno življenje. Šele v zadnjih letih so se začeli širši slovenski krogi živahneje zanimati za Trst in za življenje in delovanje tu prebivajočih Slovencev. V resnici je še sedaj Trst več ali manj neznan. Morda to vsled tega, ker se tukajšnjim Slovincem ni pripisovala kakršnakoli važnost, niti v političnem niti v kulturnem oziru. O kakšnem ožjem stiku med tržaškimi ali drugimi, recimo kranjskimi Slovenci, se je slišalo kaj malo. Ljubljana, kot središče vsega slovenskega življenja, ni skoro nikoli slovenskemu Trstu nudila roke, da bi ga priklenila nase, dvignila ga, mu stala z izdatno pomočjo pri vseh naporih ob strani. Sicer pa ni to čudno: kranjske Slovence razdružuje politični, tržaške pa združuje narodnostni boj. Tržaški Slovenci se svoje moči čimdalje bolj zavedajo in se vsled tega tudi dvigajo, in to iz lastne moči. Tako tudi v glasbenem oziru. Neverjetno je skoro, da so tu pevška društva, ki bi slavila že lahko svojo 25letnico. Ni mi znano, če še živi pevsko društvo „Zora“ na Verdeli (ustanovljena 1884. l.). Žive pa še pevška društva, ki so bila ustanovljena l. 1889., torej pred 22. leti, n. pr. pevsko društvo „Adrija“ v Barkovljah, pevsko društvo „Velesila“ v Škednju, pevsko društvo „Zarja“ v Rojanu. Tudi Slavjanska čitalnica v Trstu (ustanovljena l. 1861.) je svoj čas pridno popevala. Skoro vsa ostala pevška društva mesta in okolice so otroci iz preteklih desetletij. Precejšno število jih je; naštel sem jih nad štirideset.

Večina vseh teh pevskih, oziroma godbenih društev je nastalo bolj iz potrebe do združenja vseh slovenskih sil, kakor iz veselja do petja. Kot nekaka bojna društva so združevala v svojih vrstah krepke možje-bojevnike za narodno stvar, vžigala s silno bojno pesmijo ljubezen do slovenske grude in jih vodila k raznim volilnim bojem, kjer so Slovenci nastopali čimdalje bolj samozavestno in zmagovalno. Ni torej čudno, če so bili tem društvom najljubši sedaj že nekako zaničevani „hauerji“, kajti v njih znamenju se je število zavednih Slovencev množilo in se osamosvajalo. Ko pa je narodnostni boj jel popjati, so se začela pretvarjati tudi pevška društva. Postala so zabavna društva, ki pa so vendar koristila s tem, da so v posameznih krajih tvorila središče slovenskega življa. Tja so se zatekali zabave in veselja željni Slovenci, tam so se čutili svoje med svojimi, poleg tega pa se je slišala med veselimi popevkami mnogokrat tudi resna beseda. Taka veselica ali pevška zabava je na ta način združevala prijetno in koristno. Skoro vsa sedaj obstoječa pevška društva v Trstu in okolici imajo še ta namen. Ni jih tedaj meriti strogo z glasbenim merilom. Resna, glasbeno dovršena pesem jim je še nedostopna, kajti manjka pevcem in z malimi izjemami tudi pevovodjem dovolj glasbene izobrazbe. Čuditi se torej ne smemo dolgim programom vrtnih veselic s petjem, velikih koncertov s tombolo, pevskih večerov s pijačo i. t. d. V programu se bratsko menjavajo kupleti dvomljive glasbene vrednosti z več ali manj dobrimi starodavnimi mešanimi in moškimi zbori, burkami in običajnim plesom. Brez plesa ne gre skoro nikoli. To tudi največ nese. In to je ona kočljiva točka, ob kateri obmahujejo v novejšem času marsikatera pevška društva. One nekdanje žive požrtvovalnosti ni več, denar je vedno bolj redek in denarne krize so krive, da društva propadajo, izginjajo in da so oživela nova, ki jim je edini namen glasba, dvignjenje slovenske umetne pesmi. V tem času se je ustanovila podružnica „Glasbene Maticе“, ki ima zlasti tu v Trstu obširno in hvaležno polje. V kratki dobi svojega komaj dveletnega ob-

stoja šteje že čez 40 učencev za klavir, gosli in teorijo, in množi se tudi pevski zbor, ki šteje zdaj že okoli 60 pevk in pevcev. V podružnici „Glasbene Matice“ se tedaj goji z vnmno dobra slovenska pesem, poučuje se glasba po načrtu „Glasbene Matice“ v Ljubljani, prirejajo se produkcije učencev in izvrstno obiskani koncerti. Vojaški godbi 97. pešpolka kapelnikuje glasbeno visoko naobraženi Teply, ki zlasti neguje slovansko glasbo, in ta stoji „Glasbeni Matici“ zvesto ob strani. Vsled tega so koncerti tukajšnje podružnice „Glasbene Matice“ med najboljšimi izmed vseh drugih slovenskih, italijanskih in nemških koncertov. Ko si podružnica opomore iz prve denarne stiske, ko si pridobi državno izprašanih učiteljev, si more iskati tudi državne podpore, in prepričani smemo biti, da bo v polni meri zadostila svojim visokim ciljem. — Zgodilo se je, da se je staro pevsko društvo, ko je uvidelo potrebo in pomen „Glasbene Matice“, razdružilo, izročilo njej ves svoj inventar ter svoje pevce ponudilo „Glasbeni Matici“. Prvi hvalevredni korak k tako potrebni pevski centralizaciji je storilo pevsko društvo „Kolo“, ki bi ga smeli imenovati poleg „Velesile“ najboljšee. In centralizacija je nujno potrebna. Poskušalo se je z ustanovitvijo pevske župe ali lastne „Zveze“ pevskih društev, kar pa je ostalo pri poskusih. Od ljubljanske „Zveze“ tukajšnja pevska društva, kakor trdijo, ne bi imela koristi, ker je predaleč in menda ne pozna njih potreb, doma pa niso priznala nikomur vodstva. Z ustanovitvijo „Glasbene Matice“ ta izgovor odpade in treba bo resno misliti na vsestransko združenje vseh pevskih sil.

Poleg pevskih društev štejemo še mnogo godbenih. Danes so kupili boben, čez mesec dni godejo, da je veselje. Ta društva oskrbujejo zlasti godbo pri raznih in pogostih plesih. Tukaj pleše staro in mlado, moški in ženske, cele nedelje od jutra do jutra. In kako pleše! Ples je tu v krvi.

Zanimivo je petje po cerkvah. Kolikor mi je znano, je najlepše in najumetnejše v srbski cerkvi, kjer nam imponirajo pristni slovanski basi. Dobro je petje tudi pri Sv. Justu. V okoliških cerkvah pa seveda o liturgičnem petju ni duha ne sluha. Hrupne italijanske maše s pavkami in trompetami in zadirljivi deški glasovi človeka nehote preženo iz že itak pičlo obiskanih cerkva.

O italijanskih pevskih društvih je malo slišati. Ves čas, kar sem tu, sem slišal eno edino socialistično pevsko društvo, Nemci imajo eno ali dve. S pevskim društvom „Eintracht“ so šli lansko leto menda v Monakovo, kjer pa jih najbrž niso bili kaj posebno veseli.

Slovenci imamo tu tudi svoje gledišče, ki je sicer majhno, a vendar deloma zadostuje našim razmeram; saj so na razpolago razna druga italijanska, katere Slovenci pogosto obiskujejo. Do sedaj se je v našem gledišču gojila resna ali šaljiva igra, ki je še dosti dobro reševala svojo nalogo. V zadnjem času pa nazadujemo. Posrečilo se je iz domačih moči sestaviti malo opereto in ta preti izpodriniti vse drugo. Sicer je doba taka, vendar je želeli „modus in rebus“.

Italijani nimajo razen mestnega gledišča svojih. Še manj pa angažiranega igralskega osebja. Razne potovalne družbe prirejajo vse leto bolj ali manj znamenite operete in opere. Pevci so po veliki večini dobri in orkester tudi. Gledišča pa so silno draga, a vendar vedno prav dobro obiskana. Najboljša družba je seveda v mestnem gledišču „Verdi“. Navzlic vsakoletnemu deficitu (ki se mi zdi skoro neverjeten, ker uživa gledišče izdatno občinsko podporo in je vedno polno) gostujejo najboljše italijanske pevke in pevci, s kolikor mogoče najboljšim orkestrom in dirigentom. Do zdaj se v tržaških italijanskih glediščih nemara še ni pela niti ena slovanska opera, posebno ne v gledišču „Verdi“, kjer je občina le pod izrecnim

pogojem, da se za vse čase sme peti le italijansko, popravila stavbo. Izključena je bila pa v prvi vrsti slovanska glasba. In čudo! Letos se poje z velikanskim uspehom prva slovanska opera ravno v tem gledišču. Časopisje ne more prehvaliti „Borisa Godunova“, ki ga je spesnil in uglasbil Rus Musorgski. Tako se časi spreminjajo, in za drugo leto se objubljuje „Prodana nevesta“.

Drugih potujočih pijanistov, vijolinistov in pevcev je slišati skoro vedno. Žal, da nimamo razen nemške Schillerjeve nobenih večjih koncertnih dvoran. Filharmonično-dramatična dvorana ali dvorana v poslopju ljudske univerze in v konservatoriju Tartini se ne morejo meriti z dvorano v ljubljanskem „Unionu“ ali „Narodnem domu“. Za večje koncertne prireditve je celo gledišča težko dobiti, zlasti za slovenske koncerte. Zato le obžalujemo, da nas „Glasbena Matica“ iz Ljubljane ne more posetiti. Morda pa se tudi na to stran zboljšajo razmere.

Končno skrbe za razvedrilo neštevili kinematografi, kjer lahko za „groš“ vidiš in slišiš vsakovrstne opere, v razne varijeteje in poletna gledišča vabijo kričeči letaki, na cesti te zdrav berač nadleguje s harmoniko, ko prideš domov, pa nad teboj prepeva v najvišjih legah in hrepenečih trilčkih zaljubljena hišna, poleg tebe na levi in desni se uči marljiv učenec škale od jutra do večera, v „Gozdiču“ vojaška godba, v „Ljudskem vrtu“ mestna, v gostilni ples, na morju mandolina in kitara! Kje je rešitev? Kam?

E. Adamič.

Koncert „Glasbene Matice“ v Ljubljani dne 5. februarja 1911. — Letošnjo revijo slovenskih skladateljev je otvoril Fr. Ferjančičev čutapolni mešani zbor „Tone solnce, tone . . .“ Mešana zbor dr. Goj. Kreka „Tam na vrtni gredi“ in „Kakor bela golobica“ tvorita mogočen kontrast: prvi izraža na dramatičen način tragiko slovesa brez vrnitve, drugi pa v lahkih ritmihi srečo mlade matere. Aljaževa moška zbor „Zakipi duša mladostna“ in „Divna noč“ je občinstvo pozdravilo z navdušenjem. Juvančev „Pastir“ s tenorskim in baritonskim samospevom je sicer preprosta, pa melodijozna kompozicija. Gerbičev moški zbor „Lahko noč“ je presrečna skladba; njegov „Rožmarin“, trospev za ženske glasove, preveva globoko občutena otožnost, obupanost in resignacija zapuščene deklice, ter spada med najlepše slovenske ženske speve. E. Adamičevi mešani zbori: Dekletce, podaj mi roko, Petnajst let, V snegu, V gozdu so moderne koncertne skladbe velike umetniške vrednosti; najkrasnejša med njimi pa je — tretja, kjer sta pesnik in skladatelj „na isti višini globokega čuvstvanja“. Adamičeve skladbe zahtevajo od pevcev mnogo in tvorijo elite točke naših pevskih koncertov. — Da so uspeli vsi zbori nad vse sijajno, to je seveda v prvi vrsti zasluga koncertnega vodje g. M. Hubada; nanj in na njegove zборе, ki bi delali čast vsakemu svetovnemu mestu, je lahko Ljubljana ponosna! — Koncertna pijanistinja, gospa Vida Talichova, nas je očarala z dvema Lisztovima skladbama; orkester „Slovenske Filharmonije“ pa je s skromnimi sredstvi dosegel pod temperamentnim vodstvom kapelnika E. Czajaneke popoln uspeh. Umetniškega užitka prebogati večer je zaključil D. Jenka „Tanana“, zbor ciganov iz znane spevoige „Vračara“.

A. Ĵ.

Popravek. Na 57. str. čitaj v naslovu Molétove pesmi: „Sotto voce“.

